
**LIETUVOJE
PRIEGLOBSTĮ
GAVUSIŲ ASMENŲ
TEISĖS Į ŠEIMOS
SUSIJUNGIMĄ
ĮGYVENDINIMO
IŠŠŪKIAI**

2023 M. VASARIS

Lietuvos Raudonasis Kryžius yra nevyriausybinė organizacija, teikianti socialinę, humanitarinę ir teisinę pagalbą pabėgėliams, prieglobsčio prašytojams, asmenims be pilietybės ir kitiems migrantams nepriklausomai nuo jų teisinio statuso.

Laikydamasis pagrindinių Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pasmėnulio judėjimo principų, Lietuvos Raudonasis Kryžius stengiasi bet kuriomis aplinkybėmis apsaugoti žmogaus gyvybę, sveikatą ir orumą, palengvinti žmonių kančias, vadovaudamasis tik jų reikmėmis ir nedarydamas jokių išlygų pagal nacionalinius, rasinius, lyties, amžiaus ar klasinius požymius, pagal religinius ar politinius įsitikinimus, nedalyvauja politinio, religinio, rasinio, etninio, lytinio ar ideologinio pobūdžio polemikoje.

Šiame advokacijos dokumente apibendrinamas aktualus teisinis reguliavimas ir iš atviros prieigos šaltinių surinkta informacija, susijusi su prieglobsčio gavėjų teisės į šeimos susijungimą įgyvendinimu. Dokumente taip pat naudojama viešai prieinama statistinė informacija bei teisinę pagalbą užsieniečiams teikiančių advokatų ir teisininkų surinkti duomenys. Dokumente atlikta sisteminga situacijos analizė, pateiktos interpretacinės, indukcinio pobūdžio išvados bei rekomendacijos, atspindinčios nuoseklią Lietuvos Raudonojo Kryžiaus poziciją pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų apsaugos atžvilgiu.

Vertindami surinktus duomenis, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus komanda remiasi savo dalykine kompetencija bei ilgamete patirtimi migracijos ir prieglobsčio srityje. Esame dėkingi partneriams ir kolegoms už papildomas įžvalgas.

Šis dokumentas yra skirtas tik informacijai, jis nesukuria ir nesuteikia teisių, juo nenustatoma ir neprisimama teisinių įsipareigojimų sprendžiant individualius atvejus. Cituojant ar platinant šį dokumentą būtina nuoroda į informacijos šaltinį:

Lietuvos Raudonasis Kryžius. (2023 m. vasaris). *Lietuvoje prieglobstį gavusių asmenų teisės į šeimos susijungimą įgyvendinimo iššūkiai*

Višelio nuotrauka: Ruth Gruber. (1951). *Romanian Families Reunite in Haifa Port*. Jewish Women's Archive. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: https://cdn.jwa.org/sites/default/files/mediaobjects/brand_photo_5.jpg

Išsiskyrimas su šeima, ypačingai priverstinis išsiskyrimas, dažniausiai tampa skaudžia patirtimi, giliai paveikiančia žmogų. Nuo karo ir persekiojimo bėgantiems žmonėms atvykus į juos priėmusią šalį susijungimas su kitoje šalyje likusiais šeimos nariais dažniausiai yra pirmo svarbumo dalykas. Šeimos susijungimas tokiais atvejais dažnai laikomas reabilitacijos ir integracijos būtina sąlyga.

Nepaisant asmens teisės į šeimos susijungimą pripažinimo ir valstybės pozityvios pareigos fasilituoti šios teisės įgyvendinimą, Lietuvoje prieglobstį gavę užsieniečiai neretai susiduria su sunkumais susijungiant su kitoje šalyje likusiais šeimos nariais. Prieglobsčio gavėjų istorijos iliustruoja, kad įgyvendinami savo teisę į šeimos susijungimą, prieglobstį Lietuvoje gavę užsieniečiai susiduria su sistemineis problemomis. Nors tam tikrais individualiais atvejais *ad hoc* būdu randama išeičių, kiti žmonės lieka įstrigę nežinioje.

Šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas formaliai leidžia prieglobsčio gavėjo šeimos nariams pasinaudoti šeimos susijungimo galimybe, tačiau tai įgyvendinama pasitelkus atskirus teisinius instrumentus (Šengeno viza, leidimas laikinai gyventi, nacionalinė viza), kurių nė vienas nėra skirtas konkrečiai šiam tikslui bei kurie nėra tarpusavyje apjungti į vientisą algoritmą. Įgyvendinant teisę į šeimos susijungimą, pasigendama sisteminio požiūrio, tarpusavy susijusių struktūrų ir procesų. „Šeimos susijungimas“ Lietuvoje yra nelengvai pasiekiamas rezultatas, o ne aiškiai apibrėžtas ir nuoseklus procesas, prasidedantis nuo prieglobsčio asmeniui suteikimo (bei, atitinkamai, teisės į šeimos susijungimą įgijimo) ir besitęsiantis iki to momento, kai jo šeimos nariai faktiškai atvyksta į Lietuvą ir joje apsigyvena. Procesas, kuris apimtų visus „šeimos susijungimo“ sąvokos aspektus bei būtų prieinamas ir suprantamas prieglobstį gavusiam asmeniui.

Atsižvelgus į identifikuotas problemas, visų pirma siūlome reglamentuoti lanksčią, operatyvią ir veiksmingą šeimos susijungimo procedūrą, apibrėžiant aiškų algoritmą, procedūrinių veiksmų seką, pasinaudojimo šia procedūra sąlygas ir taisykles. Tokia procedūra būtų inicijuojama Lietuvoje prieglobstį gavusio užsieniečio (tokiu būdu įgyvendinant būtent jo teisę į šeimos susijungimą) arba jo šeimos narių, esančių užsienyje (tokiu būdu įgyvendinant jų teisę į šeimos susijungimą), o jos rezultatas būtų – formalus teisės į šeimos susijungimą patvirtinimas, kurio pagrindu atitinkami asmenys galėtų be papildomų administracinių reikalavimų gauti tiek atvykimui į Lietuvą reikalingą dokumentą (vizą), tiek teisę gyventi Lietuvoje patvirtinantį dokumentą (leidimą gyventi).

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus siūlomas modelis didžiąja dalimi grindžiamas elementais, kurie viena ar kita forma jau egzistuoja kitose procedūrose bei, atitinkamai, nėra nesuderinami su bendrais Lietuvos migracinės sistemos principais. Siūlomu modeliu taip pat atsisakoma tam tikrų apribojimų, kurių taikymas savaime neturi racionalaus pagrindimo bei akivaizdžios naudos valstybei ir priklauso išskirtinai nuo jos pačios apsisprendimo. Galiausiai, siūlomas modelis skatina valstybę imtis proaktyvių veiksmų fasilituojant šeimos susijungimą, kaip antai teikiant užsieniečiams išsamią informaciją apie taikytinas procedūras bei įtraukiant šeimos susijungimo aspektą į integracijos paketą.

IŽANGA	01
TARPTAUTINIAI IR REGIONINIAI STANDARTAI	03
NACIONALINIS REGULIAVIMAS IR TAIKYTINOS PROCEDŪROS	07
TEISĖS Į ŠEIMOS SUSIJUNGIMĄ ĮGYVENDINIMO SUNKUMAI	15
PABĖGĖLIŲ ISTORIJS	23
PASIŪLYMAI	27

LIETUVOJE
PRIEGLOBSTĮ
GAVUSIŲ ASMENŲ
TEISĖS Į ŠEIMOS
SUSIJUNGIMĄ
ĮGYVENDINIMO
IŠŠŪKIAI

Šeiminis gyvenimas yra neatsiejama žmogaus ir visuomenės gerovės dalis. Daugumoje bendruomenių, nepriklausomai nuo išpažįstamos religijos, tautybės, šalies, šeima laikoma viena didžiausių vertybių. Atitinkamai, išsiskyrimas su šeima, ypačiai priverstinis išsiskyrimas, dažniausiai tampa skaudžia patirtimi, giliai paveikiančia žmogų. Nuo karo ir persekiojimo bėgantiems žmonėms atvykus į juos priėmusią šalį susijungimas su kitoje šalyje likusiais šeimos nariais dažniausiai yra pirmo svarbumo dalykas[1]. Tam tikrais atvejais tokie žmonės priversti palikti savo šeimos narius be galimybės užtikrinti jų saugumą ar netgi sužinoti, ar jie yra saugūs, todėl, net ir pasiekę saugią šalį, gyvena nuolat jausdami nerimą, ir susijungimas su šeima tampa jų prioritetu[2]. Nuolatinis nerimas dėl kitoje šalyje paliktos šeimos, taip pat giminių, sugebančių palaikyti, nebuvimas šalia – visa tai tik sustiprina pažeidžiamumą žmogaus, kuris jau patyrė traumą, susijusią su priverstine migracija. Pabėgimas į Europą, kelionė iki jį priėmusios šalies, ilgos ir įtampos kupinos prieglobsčio procedūros, sudėtingos priėmimo sąlygos, tam tikrais atvejais – sulaikymas žmogui gali tapti išbandymu, kuris neretai trunka kelerius metus bei silpnina šeiminius ryšius, gilina vienatvės jausmą, socialinę izoliaciją.

Netgi žmogui gavus prieglobstį, išsiskyrimas su šeima neigiamai veikia jo galimybę sėkmingai dalyvauti integracijos procese. Tyrimai rodo, kad išsiskyrimas su šeima yra siejamas su prastėjančia psichine ir fizine sveikata, kas, savo ruožtu, turi įtakos žmogaus gebėjimui išmokti naują kalbą, ieškoti darbo, išmokti naujo amato ar net tiesiog bendrauti su kitais žmonėmis, įskaitant valdžios atstovus[3]. Užsitęsęs išsiskyrimas gali paveikti šeimos struktūrą ir sąlygoti konfliktus, kai šeima vėl susijungia[4]. Kita vertus, tyrimai rodo, jog šeimos susijungimas turi teigiamos įtakos bendrai žmonių gerovei, jų galimybei įsidarbinti ir įsitvirtinti naujoje bendruomenėje, taip pat jų vaikų mokykliniams pasiekimams[5].

Sėkmingai naujoje aplinkoje integravęsi žmonės įgauna naujų žinių ir įgūdžių, užtikrina sau tinkamas gyvenimo sąlygas, prisideda prie bendruomenės vystymosi. Atitinkamai, sėkminga integracija yra svarbi ne tik pačių pabėgėlių gerovei, tačiau visos juos priėmusios visuomenės saugumui, stabilumui, socialinei harmonijai ir klestėjimui. Atsižvelgus į tai, kad šeimos susijungimas dažnai laikomas reabilitacijos ir integracijos būtina sąlyga, jis yra ypačiai svarbus tiek patiems išskirtiems žmonėms, tiek juos priėmusioms šalims.

[1] UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). A New Beginning: Refugee Integration in Europe. 2013 m. rugsėjis. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/522980604.html>

[2] UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). The "Essential Right" to Family Unity of Refugees and Others in Need of International Protection in the Context of Family Reunification. 2018 m. sausis. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/5a902a9b4.html>

[3] Council of Europe: Commissioner for Human Rights. Realising the right to family reunification of refugees in Europe. 2017 m. birželis. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/5a0d5eae4.html>;

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). Refugee resettlement, family separation and Australia's humanitarian programme. 2009 m. lapkritis. ISSN 1020-7473. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/4c2325760.html>

[4] Blanco, D., Barou, J. Parcours de réfugiés: Le statut, et après? Etude anthropologique menée auprès de réfugiés de l'agglomération lyonnaise. Réseau Samdarra. 2011 m. lapkritis. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.yumpu.com/fr/document/read/25971481/taclaccharger-le-documentpdf-samdarra>

[5] Huddleston, T., Dag Tjaden, J. Immigrant Citizens Survey: How immigrants experience integration in 15 European cities. King Baudouin Foundation, Brussels, and the Migration Policy Group, Brussels. 2012 m. gegužė. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <http://www.red-network.eu/?i=red-network.en.library.359>;

European Commission (Directorate-General for Research), Strik, T., de Hart, B., Nissen, E. Family Reunification: A Barrier or Facilitator of Integration? A Comparative Study. Wolf Legal Publishers. 2013. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://emnbelgium.be/publication/family-reunification-barrier-or-facilitator-integration-comparative-study>

Atsižvelgiant į ypatingai pažeidžiamą prieglobstį gavusių asmenų padėtį, šiame dokumente aptariama būtent šios užsieniečių kategorijos asmenų ir jų šeimos narių situacija. Nepaisant asmens teisės į šeimos susijungimą pripažinimo ir valstybės pozityvios pareigos fasilituoti šios teisės įgyvendinimą, Lietuvoje prieglobstį gavę užsieniečiai neretai susiduria su sunkumais susijungiant su kitoje šalyje likusiais šeimos nariais. Mūsų vertinimu, šie sunkumai sąlygojami ne tiek egzistuojančios sistemos nelankstumu, kiek sistemos, kaip tokios, nebuvimu.

Labai tikėtina, kad su šeima susijungti norinčių prieglobsčio gavėjų padėtis bent jau iš dalies pasikeis 2023 metais, pradėjus taikyti teisės aktų pakeitimus[6], leidžiančius už Lietuvos Respublikos ribų esančiam užsieniečiui kreiptis dėl leidimo gyventi išdavimo per Migracijos departamento pasirinktą išorės paslaugų teikėją, t. y. sudarant galimybę šeimos nariams prašyti leidimo gyventi (ir jį gauti) neatvykstant į Lietuvą. Vis dėlto, šis tik pradėjęs veikti naujas mechanizmas neišsprendžia visų šiame dokumente minimų problemų bei išlieka neprieinamas tose valstybėse, kur Migracijos departamentas pasirinko neteikti tokių paslaugų. Galiausiai, išorės paslaugų teikėjo įtraukimas į leidimų gyventi Lietuvoje išdavimo schemą niekaip nesprendžia sisteminės problemos, kadangi, kaip ir kiti teisiniai mechanizmai, yra skirtas atvykstantiems užsieniečiams, o ne Lietuvoje jau gyvenantiems. Būtent Lietuvoje gyvenantys prieglobsčio gavėjai turi teisę susijungti su šeima, ir būtent **ju** teisės įgyvendinimą valstybė turėtų fasilituoti, tačiau esamas reguliavimas faktiškai nenumato jiems jokio aktyvaus vaidmens šiame procese ir tokią jų teisę supaprastina iki užsienyje esančių šeimos narių teisės bendra tvarka kreiptis dėl leidimo gyventi.

Pažymėtina, kad dar 2018 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija patvirtino „Užsieniečių integracijos į visuomenę 2018–2021 metų veiksmų planą“[7], kurio IV skyriuje, be kita ko, buvo numatytos šios priemonės:

- *išanalizuoti teisinės ir praktines problemas, susijusias su šeimų susijungimu, prireikus inicijuoti teisės aktų tobulinimą;*
- *inicijuoti ir suorganizuoti šeimų susijungimo problematikos Lietuvoje aptarimą su suinteresuotomis institucijomis ir prireikus patobulinti teisinį reguliavimą.*

Įgyvendinant minėtą planą, 2021 m. birželio 10 d. buvo organizuota apskritojo stalo diskusija "Šeimos susijungimo problema ir galimi sprendimo būdai", kurioje dalyvavo Vyriausybės, įvairių ministerijų ir joms pavaldžių įstaigų, tarptautinių ir nevyriausybinų organizacijų atstovai. Susitikimo metu buvo nutarta[8]:

- *Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengs ir suderins aiškų, nuoseklų veiksmų planą tobulinti teisinį reguliavimą šeimų susijungimo problemoms spręsti;*
- *Išdiskutuoti įvairius galimus sprendimų variantus – dėl atvykimo vizos išdavimo, dėl socialinių garantijų suvienodinimo ir kt.;*
- *Siūlymai bus apsvairstyti keičiant UTP[9] ir jei reikės, bus atlikti.*

Vis dėlto, netrukus po apskritojo stalo diskusijos prasidėjusi krizė Baltarusijos pasienyje, pareikalavusi visų institucinių pajėgumų susitelkimo, o vėliau – iki šiol besitęsiantis karas Ukrainoje, sąlygojęs beprecedenčius karo pabėgėlių skaičius Lietuvoje, išstūmė šeimų susijungimo klausimą iš prioritetų sąrašo ir numatyti planai liko neįgyvendinti. Šiuo dokumentu siekiame grąžinti šeimų susijungimo klausimą į institucijų darbotvarkę bei atnaujinti diskusijas siekiant spręsti įsisenėjusias problemas.

Žemiau trumpai apžvelgsime šeimos susijungimui taikytinus tarptautinius ir regioninius standartus, nacionalinį reguliavimą bei teisės į šeimos susijungimą įgyvendinimo sunkumus Lietuvoje, taip pat pateiksime pasiūlymus dėl šeimos susijungimo sistemos modelio, skirtus prieglobsčio, migracijos ir integracijos srityje veikiančioms valstybės institucijoms.

[6] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 28 str. 2 d.

[7] Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. A1-755 patvirtintas „Užsieniečių integracijos į visuomenę 2018–2021 metų veiksmų planas“. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/31d148100a1911e98a758703636ea610/asr>

[8] Remiantis „Užsieniečių integracijos į visuomenę 2018–2021 metų veiksmų plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. A1-755 „Dėl Užsieniečių integracijos į visuomenę 2018–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“, įgyvendinimo rezultatais 2021 metais“. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita%202021.docx>

[9] LR įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“

JUNGTINĖS TAUTOS

Šeimos ir jos vienybės išsaugojimo svarbą pabrėžia ne vienas tarptautinis dokumentas. Tiek Jungtinių Tautų žmogaus teisių deklaracija, tiek Jungtinių Tautų tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas skelbia, kad šeima turi teisę būti visuomenės ir valstybės saugoma[10]. Teisei į šeimos vienybę ypatingas dėmesys skiriamas ir Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje, kuri įpareigoja valstybes dalyves užtikrinti, kad vaikas nebūtų išskirtas su savo tėvais prieš jų norą[11]. Dar daugiau, ši konvencija nustato, kad vaiko ar jų tėvų pareiškimus dėl įvažiavimo į valstybę dalyvę arba išvykimo iš jos, kad šeima galėtų susijungti, valstybės dalyvės turi svarstyti pozityviai, humaniškai ir operatyviai[12].

Nors 1951 m. Konvencija „Dėl pabėgėlių statuso“ neįtvirtina nuostatų dėl pabėgėlių šeimų susijungimo, Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro valdybos Vykdomasis komitetas (toliau – UNHCR Vykdomasis komitetas) savo išvadoje Nr. 24 (XXXII) dėl šeimos susijungimo[13] pateikia, be kita ko, tokius apibendrinimus ir išvadas dėl pabėgėlių šeimų susijungimo:

- Turėtų būti dedamos visos įmanomos pastangos, siekiant užtikrinti išskirtų pabėgėlių šeimų sujungimą;
- Tikimasi, kad siekiant skatinti platų šeimos susijungimą, prieglobsčio valstybės netaikys griežtų reikalavimų nustatant, kurie šeimos nariai gali būti įleisti į valstybės teritoriją;
- Sprendžiant dėl šeimos susijungimo, dokumentinių įrodymų apie santuokos galiojimą ar vaiko kilmę nebuvimas neturi būti *per se* laikoma kliūtimi;
- Turėtų būti dedamos visos įmanomos pastangos surasti nelydimų nepilnamečių tėvus ar kitus artimus giminaičius;
- Siekiant skatinti sparčią pabėgėlio šeimos integraciją priimančioje valstybėje, prisijungiantiems šeimos nariams iš principo turėtų būti suteiktas toks pats teisinis statusas ir paslaugos kaip ir šeimos galvai, formaliai pripažintai pabėgėliu;
- Atitinkamais atvejais, šeimos susijungimas turėtų būti palengvintas taikant specialias pagalbos priemones šeimos galvai tam, kad ekonominiai ir apgyvendinimo sunkumai prieglobsčio šalyje nepagrįstai neužvilskintų leidimų atvykti šeimos nariams išdavimą.

[10] Jungtinių Tautų visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 16 straipsnio 3 dalis: „*The family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State*“; Jungtinių Tautų tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 23 straipsnio 1 dalis: „*The family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State*“.

[11] Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 9 straipsnio 1 dalis: „*States Parties shall ensure that a child shall not be separated from his or her parents against their will, except when competent authorities subject to judicial review determine, in accordance with applicable law and procedures, that such separation is necessary for the best interests of the child. Such determination may be necessary in a particular case such as one involving abuse or neglect of the child by the parents, or one where the parents are living separately and a decision must be made as to the child's place of residence*“.

[12] Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 10 straipsnio 1 dalis: „*In accordance with the obligation of States Parties under article 9, paragraph 1, applications by a child or his or her parents to enter or leave a State Party for the purpose of family reunification shall be dealt with by States Parties in a positive, humane and expeditious manner*“.

[13] Executive Committee of the High Commissioner's Programme. Family Reunification No. 24 (XXXII) - 1981. 1981 m. spalio 21 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/3ae68c43a4.html>

Taip pat žiūrėti: Executive Committee of the High Commissioner's Programme. Family Reunion No. 9 (XXVIII) - 1977. 1977 m. spalio 12 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/3ae68c4324.html>; Executive Committee of the High Commissioner's Programme. Protection of the Refugee's Family No. 88 (L) - 1999. 1999 m. spalio 8 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/3ae68c4340.html>

Išvadoje Nr. 84 (XLVIII) dėl vaikų ir paauglių pabėgėlių[14] UNHCR Vykdomasis komitetas ragina valstybes imtis visų įmanomų priemonių apsaugoti pabėgėlius vaikus ir paauglius, *inter alia* užkertant kelią vaikų ir paauglių pabėgėlių atskyrimui nuo jų šeimų ir skatinant globą, apsaugą, tėvų paiešką ir šeimos sujungimą nelydimiems nepilnamečiams.

EUROPOS TARYBA

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija[15] nustato, jog kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas. Europos Tarybos Ministrų komitetas rekomendacijoje Nr. R (99) 23 dėl šeimos susijungimo pabėgėliams ir kitiems asmenims, kuriems yra reikalinga tarptautinė apsauga[16], išdėsto tokias rekomendacijas valstybėms narėms:

- Valstybės narės, priimančios tarptautinės apsaugos gavėjus, kurie neturi kitos valstybės, kur galėtų gyventi normalų bendrą šeimos gyvenimą, turėtų atitinkamomis priemonėmis skatinti šeimos susijungimą, atsižvelgiant į aktualią Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką.
- Tarptautinės apsaugos gavėjo šeimos nariais šiose rekomendacijose yra laikomi sutuoktinis, priklausomi nepilnamečiai vaikai ir pagal nacionalinę teisę ar praktiką – kiti giminaičiai.
- Teisės, kurias suteikia valstybės narės prisijungiantiems šeimos nariams, iš principo turėtų būti tokios pačios kaip ir jų šeimos nario, kuris yra pabėgėlis ar kitas asmuo, kuriam yra reikalinga tarptautinė apsauga.
- Valstybės narės pabėgėlių ir kitų asmenų, kuriems yra reikalinga tarptautinė apsauga, prašymus dėl šeimos susijungimo turėtų spręsti palankiai, humaniškai ir greitai. Siekiant patikrinti šeimos ryšius, valstybės narės turėtų pirmiausia pasikliauti prieinamais dokumentais, kuriuos pateikė pareiškėjas, kompetentingos humanitarinės agentūros, arba kitu būdu. Tokių dokumentų nebuvimas neturėtų būti per se vertinamas kaip kliūtis pareiškimui ir valstybės narės gali prašyti pareiškėjų pateikti šeimos ryšių įrodymus kitais būdais.
- Valstybės narės ypatingą dėmesį turėtų skirti pažeidžiamoje padėtyje esančių asmenų prašymams dėl šeimos susijungimo. Ypatingai kalbant apie nelydimus nepilnamečius, valstybės narės, siekdamos šeimos susijungimo, turėtų bendradarbiauti su vaikais ar jų atstovais siekiant surasti nelydimo nepilnamečio šeimos narius.

Byloje *Mugenzi prieš Prancūziją* Europos Žmogaus Teisių Teismas pažymėjo, jog šeimos vienybė yra esminė teisė pabėgėliams, ir kad šeimos susijungimas yra pamatinis elementas sudarant asmeniui, kuris pabėgo nuo persekiojimo, sąlygas atstatyti normalų gyvenimą. Be to, teismas atkreipė dėmesį, jog tarptautiniu ir Europos lygmeniu egzistuoja platus sutarimas dėl poreikio pabėgėliams naudotis palankesne šeimos susijungimo procedūra nei ta, kuri yra numatyta kitiems užsieniečiams. Šioje byloje Europos Žmogaus Teisių Teismas ypatingą dėmesį skyrė šeimos susijungimo procedūros kokybei, pažymėdamas, kad pabėgėlių prašymai, susiję su šeimos susijungimu, turi būti išnagrinėti greitai, atidžiai ir su ypatingu rūpestingumu, o sprendžiant dėl šeimos ryšių, valstybės turėtų vertinti ir kitus įrodymus apie egzistuojančius šeiminius ryšius, jei pabėgėlis negali pateikti oficialių tai pagrindžiančių dokumentų. Konstatuodamas teisės į šeimos gyvenimą pažeidimą, teismas nurodė, kad valstybė nesugebėjo rasti tinkamos pusiausvyros tarp pareiškėjo interesų ir migracijos kontrolės[17].

[14] Executive Committee of the High Commissioner's Programme. Refugee Children and Adolescents No. 84 (XLVIII) - 1997. 1997 m. spalio 17 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/3ae68c68c.html>

[15] Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio 1 dalis: „Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas“.

[16] Council of Europe: Committee of Ministers. Recommendation N° R (99) 23 of the Committee of Ministers to Member States on Family Reunion for Refugees and Other Persons in Need of International Protection. 1999 m. gruodžio 15 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b39110.html>

[17] *Mugenzi v. France*, Application No. 52701/09. Council of Europe: European Court of Human Rights. 2014 m. liepos 10 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,53be81784.html>

Taip pat žiūrėti: *Tanda-Muzinga v. France*, Application No. 2260/10. Council of Europe: European Court of Human Rights. 2014 m. liepos 10 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,53be80094.html>; *Senigo Longue and others v. France*, Application No. 19113/09. Council of Europe: European Court of Human Rights. 2014 m. liepos 10 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,53be7dc94.html>

EUROPOS SAJUNGA

Teisė į privatų ir šeimos gyvenimą yra įtvirtinta ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje[18], o Europos Sąjungos valstybių narių teritorijoje teisėtai gyvenančių trečiųjų šalių piliečių naudojimosi šeimos susijungimo teise sąlygas nustato 2003 m. rugsėjo 22 d. Tarybos Direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą (toliau – Direktyva 2003/86/EB) bei, netiesiogiai, kiti teisiniai instrumentai, pvz., Dublino Reglamentas[19], pabrėžiantys šeimos vienybės išsaugojimo svarbą. Direktyvos 2003/86/EB 4 straipsnis apibrėžia, kurie valstybėje narėje gyvenančio užsieniečio šeimos nariai gali atvykti ir gyventi valstybėje narėje šeimos susijungimo pagrindu: sutuoktiniai bei nesusituokę nepilnamečiai vaikai (įvaikiai), o jei valstybių narių įstatymai tai numato, ir jo ar jo sutuoktinio pirmos eilės tiesiosios aukštutinės linijos giminaičiai, jei juos išlaiko valstybėje narėje gyvenantis užsienietis ir jei jie neturi deramos šeimos paramos kilmės valstybėje, taip pat valstybėje narėje gyvenančio užsieniečio ar jo sutuoktinio suaugę nesusituokę vaikai, jei jie objektyviai negali tenkinti savo reikmių dėl savo sveikatos būklės. Be to, Direktyvos 2003/86/EB 4 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, jog valstybės narės gali įstatymu ar kitais teisės aktais leisti atvykti ir gyventi pagal šią direktyvą nesusituokusiam partneriui, su kuriuo valstybėje narėje gyvenantis užsienietis palaiko deramai patvirtintą pastovią ilgalaikę partnerystę arba su kuriuo sieja registruota partnerystė, ir tokių asmenų nesusituokusiems nepilnamečiams vaikams, taip pat ir įvaikintiems vaikams bei nesusituokusiems pilnamečiams, kurie objektyviai negali tenkinti savo reikmių dėl savo sveikatos būklės. Remiantis Direktyvos 2003/86/EB 5 straipsnio 2 dalimi, kreipiantis dėl šeimos susijungimo prie prašymo turi būti pridedami dokumentiniai šeimos santykių įrodymai, taip pat šeimos nario kelionės dokumentų patvirtintos kopijos. Direktyvos 2003/86/EB 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad valstybė narė gali reikalauti, kad prašymą dėl šeimos susijungimo pateikęs asmuo pateiktų įrodymus, kad valstybėje narėje gyvenantis užsienietis turi sau ir savo šeimai tinkamą gyvenamąją vietą, sau ir savo šeimos nariams skirtą ligos draudimą, pastovių ir nuolatinių lėšų, kurių pakanka sau ir savo šeimos nariams išlaikyti.

Atkreiptinas dėmesys, jog Direktyvos 2003/86/EB preambulės 8 punkte nurodyta, kad, atsižvelgiant į priežastis, privertusias juos palikti savo šalį ir neleidusias jiems ten normaliai gyventi su šeima, pabėgėliams turėtų būti sudarytos palankesnės sąlygos naudotis teise į šeimos susijungimą. Direktyvos 2003/86/EB V skyriuje yra įtvirtintos nuostatos dėl pabėgėlių šeimų susijungimo, numatant ir tam tikras palankesnes sąlygas pabėgėlių šeimų susijungimui. Direktyvos 11 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, jog tais atvejais, kai pabėgėlis negali pateikti oficialių dokumentinių šeimos santykių įrodymų, valstybės narės atsižvelgia į kitus tokių santykių buvimo įrodymus, o prašymą atmetantis sprendimas negali būti grindžiamas tik tuo, kad trūksta dokumentinių įrodymų. Kita palankesnė nuostata dėl pabėgėlių šeimų susijungimo įtvirtinta Direktyvos 2003/86/EB 12 straipsnio 1 dalyje, remiantis kuria, valstybės narės nereikalauja, kad pabėgėlis ir (ar) jo šeimos narys atitiktų Direktyvos 2003/86/EB 7 straipsnio reikalavimus dėl tinkamos gyvenamosios vietos, ligos draudimo ir pakankamų lėšų, jei prašymas dėl šeimos susijungimo pateikiamas per 3 mėnesius nuo pabėgėlio statuso suteikimo. Šiuo klausimu pažymėtina, kad skirtingos valstybės nustato skirtingus terminus šiai išimčiai – nuo Direktyvoje 2003/86/EB minimų 3 mėnesių iki metų, kai kurios valstybės iš viso nenustato tokio termino[20].

[18] Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnis: „Kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir komunikacijos slaptumas“.

[19] 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai (nauja redakcija)

[20] Remiantis Asylum Information Database (AIDA) skelbiamais duomenimis, 3 mėnesių terminą išimties dėl tinkamos gyvenamosios vietos, ligos draudimo ir pakankamų lėšų taikymui pabėgėliams nustato Vokietija, Švedija, Nyderlandai, Malta, Slovėnija, Austrija, Vengrija, Graikija, Kipras. Lenkija nustato 6 mėnesių terminą, Belgija – 1 metų. Airija taip pat nustato 1 metų terminą, tačiau šis terminas taikytinas ir prašymo dėl šeimos susijungimo pateikimui bendrai. Portugalija, Italija, Kroatija, Prancūzija, Bulgarija, Ispanija ir Rumunija (taip pat Šveicarija ir Jungtinė Karalystė) numato išimtis pabėgėliams dėl tinkamos gyvenamosios vietos, ligos draudimo ir pakankamų lėšų bei nenustato jokio termino tokių išimčių taikymui. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://asylumineurope.org/>

Taip pat žr. European Council on Refugees and Exiles (ECRE) and Red Cross EU Office. Disrupted Flight: The Realities of Separated Refugee Families in the EU. 2014 m. lapkritis. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/58514a054.html>

2014 m., atsižvelgdama į viešų konsultacijų dėl šeimos susijungimo rezultatus bei besivystančią Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktiką, susijusią su teisės į šeimos gyvenimą nesuderinamumu su nacionalinėmis praktikomis, kuriomis užtikrinamas naudojimas šia teise, Europos Komisija išleido Komunikatą dėl Direktyvos 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą taikymo gairių[21]. Šiame komunikate Europos Komisija nurodo, kad taikydamos Direktyvos 2003/86/EB nuostatas, valstybės narės neturėtų naudotis savo diskrecija, kad pakenktų direktyvos tikslui, kuris yra skatinti šeimos susijungimą, ir jos veiksmingumui, bei turėtų daugiau dėmesio skirti ypatingai padėčiai pabėgėlių, kurie buvo priversti palikti savo šalį ir negalėjo ten normaliai gyventi su šeima. Išskirtinos šios esminės Europos Komisijos komunikate pateiktos gairės:

- Nagrinėdamos pabėgėlių prašymus dėl šeimos susijungimo valstybės narės turi subalansuoti ir pagrįstai įvertinti kiekvieno atskiro atvejo visus esamus interesus, deramai atsižvelgdamos į nepilnamečių vaikų interesus. Joks veiksnys atskirai negali automatiškai nulemti sprendimo; kiekvienas turi būti nagrinėjamas kaip vienas iš svarbių veiksnių.
- Ypatinga pabėgėlių, kurie buvo priversti bėgti iš savo šalies, padėtis reiškia, kad dažnai pabėgėliams ar jų šeimos nariams neįmanoma ar pavojinga pateikti oficialius dokumentus ar susisiekti su savo kilmės šalies diplomatinėmis ar konsulinėmis institucijomis. Valstybės narės tokiais atvejais yra įpareigojamos atsižvelgti į kitus šeimos santykių buvimo įrodymus (pavyzdžiui, rašytiniai ir (arba) žodiniai prašytojų pareiškimai, pokalbiai su šeimos nariais ar tyrimai, atlikti dėl padėties užsienyje).
- Jei valstybė narė pasirenka taikyti nuostatą, pagal kurią pabėgėliui ir (ar) jo šeimos nariams nereikia atitikti reikalavimų dėl tinkamos gyvenamosios vietos turėjimo, ligos draudimo ir pakankamų pajamų, tais atvejais, kai dėl šeimos susijungimo kreipiamasi per 3 mėnesius nuo pabėgėlio statuso suteikimo, valstybės narės vertindamos atskirą prašymą kaip į vieną iš veiksnių turėtų atsižvelgti į objektyvias, praktines kliūtis, su kuriomis susiduria prašytojas. Jei prašytojas susiduria su objektyviomis praktinėmis kliūtimis laikytis trijų mėnesių termino, valstybė narė turėtų jam leisti pateikti nebaigtą pildyti prašymą, kuris būtų užbaigtas, kai tik būtų gauti dokumentai ar rasti šeimos nariai.

[21] Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Direktyvos 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą taikymo gairių. COM/2014/0210. 2014 m. balandžio 3 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52014DC0210>

Pagal šiuo metu galiojančią LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ redakciją, pabėgėlio statusą arba papildomą apsaugą Lietuvos Respublikoje gavę asmenys gali pasinaudoti teise į šeimos susijungimą. Pažymėtina, kad iki 2015 m. papildomą apsaugą gavusiems asmenims buvo numatyta išimtis, nustatant, kad tokie užsieniečiai teisės į šeimos susijungimą neturi, tačiau šio apribojimo buvo atsisakyta.

LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ apibrėžia „šeimos susijungimą“ kaip Lietuvos Respublikoje teisėtai gyvenančio užsieniečio, kuris nėra Europos Sąjungos pilietis, šeimos narių atvykimą ir gyvenimą Lietuvos Respublikoje, kad būtų išsaugota šeima, nepaisant to, ar šeimos santykiai atsirado prieš atvykstant užsieniečiui, ar jam atvykus[22], kas iš esmės atkartoja Direktyvos 2003/86/EB 2 straipsnio (d) punkte pateiktą apibrėžimą. „Šeimos nariais“ šio įstatymo kontekste laikomi sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis, nepilnamečiai vaikai (įvaikiai) (toliau – vaikai), įskaitant sutuoktinio arba asmens, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis, nepilnamečius vaikus, jeigu jie nesusituokę ir yra priklausomi nuo tėvų, taip pat pirmos eilės tiesiosios aukštutinės linijos giminaičiai, kurie išlaikomi ne mažiau kaip vienus metus ir negali pasinaudoti kitų šeimos narių, gyvenančių užsienio valstybėje, parama[23].

Remiantis LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 40 straipsnio 1 dalies 3 punktu, šeimos susijungimo atveju užsieniečiams yra išduodamas leidimas laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje (toliau – leidimas laikinai gyventi). Konkretūs atvejai, kai šiuo pagrindu išduodamas leidimas laikinai gyventi, yra detalizuoti LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnyje. Atskirai paminėtini atvejai, kuomet pas Lietuvoje gyvenantį užsienietį, turintį Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi Europos Sąjungoje (toliau – leidimas nuolat gyventi), šeimos susijungimo tikslu atvyksta nepilnametis vaikas. Tokiais atvejais vaikas turi teisę gauti tiek leidimą laikinai gyventi[24], tiek leidimą nuolat gyventi[25].

Iki 2019 m. šeimos susijungimo tikslu atvykstantys užsieniečiai dėl leidimo gyventi išdavimo galėjo kreiptis į Lietuvos Respublikos diplomatinę atstovybę ar konsulinę įstaigą užsienyje, o jau teisėtai atvykęs į Lietuvos Respubliką užsienietis galėjo kreiptis į migracijos tarnybą Lietuvoje. Nuo 2019 m. galimybės kreiptis dėl leidimo gyventi užsienyje nebeliko, o šeimos susijungimo tikslu atvykstantys užsieniečiai dėl tokio leidimo išdavimo šiuo metu privalo kreiptis į Migracijos departamentą Lietuvoje, be to su sąlyga, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje jie yra teisėtai[26]. Nuo 2023 m. sausio mėn. atsirado galimybė užsieniečiams, esantiems ne Lietuvos Respublikoje, pateikti prašymą išduoti leidimą laikinai gyventi per Migracijos departamento pasirinktą išorės paslaugų teikėją „VFS Global“[27], tačiau sąrašas šalių, kuriose tokios paslaugos teikiamos, yra ribotas – iš 145 valstybių, kuriose veikia „VFS Global“[28], Migracijos departamentas pasirinko 34[29], iš kurių, pvz.,

[22] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2 str. 27 d.

[23] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2 str. 26 d.

[24] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 str. 1 d. 2 p.

[25] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 53 str. 1 d. 6 p.

[26] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 28 str. 2 d.

[27] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 28 str. 2 d.

[28] VFS Global. Profile. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.vfsglobal.com/en/general/about.html>

[29] Albanija, Argentina, Armėnija, Australija, Azerbaidžanas, Brazilija, Kanada, Sakartvelas, Indija, Izraelis, Japonija, Jordanija, Kazachstanas, Kirgizija, Libanas, Malaizija, Moldova, Nepalas, Naujoji Zelandija, Filipinai, Singapūras, Pietų Afrikos Respublika, Pietų Korėja, Šri Lanka, Taivanas, Tadžikistanas, Tailandas, Turkija, Ukraina, Jungtiniai Arabų Emyratai, Jungtinė Karalystė, Jungtinės Amerikos Valstijos, Uzbekistanas, Venesuela.

Afrikos žemyne – vienintelėje Pietų Afrikos Respublikoje[30].

Remiantis 2021 m. migracijos metraščiu[31], 2021 m. prieglobstis Lietuvoje buvo suteiktas 451 asmeniui, iš kurių 428 asmenys (95 proc.) buvo iš vos 5 valstybių: Afganistano (192 žmonės), Baltarusijos (126 žmonės), Sirijos (68 žmonės), Eritrėjos (29 žmonės) ir Rusijos (13 žmonių). Remiantis 2022 m. migracijos metraščiu[32], 2022 m. prieglobstis Lietuvoje buvo suteiktas 337 asmenims, iš kurių 303 asmenys (90 proc.) taip pat buvo iš vos 5 valstybių: Baltarusijos (206 žmonės), Afganistano (35 žmonės), Sirijos (25 žmonės), Rusijos (21 žmogus) ir Irako (16 žmonių). Nė vienoje iš 2021-2022 m. kontekste minėtų kilmės valstybių nėra numatyta galimybė kreiptis dėl leidimo gyventi per „VFS Global“. Atitinkamai, absoliučios daugumos nurodytu laikotarpiu prieglobstį Lietuvoje gavusių asmenų šeimos nariai, norėdami pateikti prašymą išduoti leidimą gyventi, turėtų atvykti į Lietuvą arba keliauti į kitą šalį. Atsižvelgus į tai, šiame dokumente nebus nagrinėjamas scenarijus, kuomet prieglobsčio gavėjo šeimos nariai kreipiasi dėl leidimo gyventi per jų kilmės valstybėje veikiančią „VFS Global“ ofisą, kadangi tokia galimybė yra prieinama tik neįžymiai tikslinės grupės asmenų daliai. Taip pat, atsižvelgus į tai, kad skirtingos valstybės taiko skirtingus atvykimo reikalavimus skirtingų šalių piliečiams, scenarijus, kuomet prieglobsčio gavėjo šeimos nariai vyksta į kitą (ne jų kilmės) užsienio valstybę ir kreipiasi dėl leidimo gyventi per toje valstybėje veikiančią „VFS Global“ ofisą, taip pat nebus nagrinėjamas dėl daugybės kintamųjų. Neginčydami fakto, jog nuo 2023 m. užsieniečiai įgavo galimybę kreiptis dėl leidimų gyventi išdavimo neatvykstant į Lietuvą, dėl, labai tikėtina, nereikšmingo poveikio tikslinei grupei ši galimybė tolesnėje analizėje nebus vertinama. Kartu pažymėtina, kad ateityje praktika ir (arba) instituciniai pasikeitimai (pvz., šalių, kurioje prieinamos „VFS Global“ paslaugos, sąrašo praplėtimas) gali parodyti, jog išorės paslaugų teikėjo įtraukimas į leidimų gyventi išdavimo schemą turi didesnę poveikį tikslinei grupei, nei preziumuojama šiuo metu. Bet kuriuo atveju, bendra situacija turės būti toliau stebima ir būtinai įvertinta iš naujo.

Iki 2021 m. prašymą išduoti leidimą laikinai gyventi galėjo pateikti užsienietis, kurio šeimos nariai atvyksta šeimos susijungimo tikslu, arba vienas iš pilnamečių šeimos narių, tačiau šiuo metu tokios galimybės nebeliko[33]. Galiojantys teisės aktai numato, kad prašymą dėl leidimo gyventi išdavimo vaikui iki 16 metų amžiaus gali pateikti vienas iš jo tėvų (taigi, šeimos susijungimo atveju tokį prašymą gali pateikti Lietuvoje gyvenantis vienas iš atvykstančio vaiko tėvų), tačiau pateikiant tokį prašymą turi dalyvauti ir pats vaikas, nebent jam dar nesukako 6 metai[34], be to, tikėtina, netgi tokioje situacijoje privaloma pateikti dokumentą, suteikiantį teisę būti ar likti Lietuvos Respublikoje[35]. Tokiu būdu, vien tam, kad pateiktą prašymą dėl leidimo gyventi išdavimo šeimos susijungimo pagrindu, užsieniečiai privalo pirma teisėtai atvykti į Lietuvos Respubliką.

Išskyrus atvejus, kai užsieniečiui taikomas bevizis režimas, teisėtam atvykimui ir buvimui Lietuvoje užsienietis privalo gauti Šengeno arba nacionalinę vizą. Dokumentai vizai gauti pateikiami Lietuvos Respublikos diplomatinei atstovybei ar konsulinei įstaigai, o kai tokios nėra, dokumentai Šengeno vizai gauti pateikiami Lietuvos Respublikai atstovaujančiai Šengeno valstybės diplomatinei atstovybei ar konsulinei įstaigai. Dokumentai vizai gauti vidaus reikalų ministro kartu su užsienio reikalų ministru nustatytais atvejais taip pat gali būti pateikti pasienio kontrolės punkte, Migracijos departamente arba Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijoje[36].

[30] Migracijos departamentas. Leidimą laikinai gyventi užsieniečiai galės gauti prieš atvykdami į Lietuvą. 2022 m. gruodžio 6 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.migracija.lt/lt/-/leidima-laikiniai-gyventi-uzsienieciai-gales-gauti-pries-atvykdami-i-lietuva>; Migracijos departamentas. Išorės paslaugų teikėjų kontaktai. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.migracija.lt/documents/20123/0/IPT-kontaktai.pdf>

[31] Migracijos departamentas. 2021 m. Migracijos metraštis. 2022. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.:

[https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/2021%20m_%20migracijos%20metra%C5%A1tis_skelbimui\(3\).pdf](https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/2021%20m_%20migracijos%20metra%C5%A1tis_skelbimui(3).pdf)

[32] Migracijos departamentas. 2022 m. Migracijos metraštis. 2023. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.:

https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/2022_Migracijos_metrastis.pdf

[33] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 str. 2 d.

[34] Leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo, keitimo, panaikinimo, taip pat įvertinimo, ar santuoka, registruota partnerystė, įvaikinimas ar įmonė yra fiktyvūs, tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. 1V-329 (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2019 m. liepos 8 d. įsakymu Nr. 1V-615 redakcija) „Dėl Leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo, keitimo, panaikinimo, taip pat įvertinimo, ar santuoka, registruota partnerystė, įvaikinimas ar įmonė yra fiktyvūs, tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Leidimų laikinai gyventi išdavimo aprašas), 20 p. ir 24 p.; Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojų leidimo gyventi Europos Sąjungoje išdavimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. 1V-445 (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2019 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 1V-583 redakcija) „Dėl Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojų leidimo gyventi Europos Sąjungoje išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Leidimų nuolat gyventi išdavimo aprašas), 12 p.

[35] Leidimų laikinai gyventi išdavimo aprašo 10.2 p.; Leidimų nuolat gyventi išdavimo aprašo 7.2 p.

[36] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 21 str. 1 d.

Atvykimas į Lietuvą šeimos susijungimo tikslu savaime nesudaro pagrindo išduoti užsieniečiui nacionalinę vizą[37]. Be tikslinių atvykimų, susijusių su studijomis, darbu, teisėta veikla ir pan., numatyta, kad nacionalinė viza gali būti išduodama užsieniečiui, pateikusiam prašymą išduoti leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje[38] arba dėl kurio Migracijos departamentas priėmė sprendimą išduoti tokį leidimą[39]. Tačiau, kaip jau buvo minėta, galimybės pateikti prašymą dėl leidimo gyventi išdavimo iki atvykimo į Lietuvą (bei, atitinkamai, iki vizos gavimo) šeimos susijungimo atveju atvykstantys užsieniečiai neturi, taigi minėti nacionalinės vizos išdavimo pagrindai tokiais atvejais netaikytini. Taip pat numatyta, kad nacionalinė viza gali būti išduodama užsieniečiui „kitais atvejais, kai jo atvykimo į Lietuvos Respubliką tikslas – ilgalaikis buvimas Lietuvos Respublikoje“[40]. Nors formaliai atvykimas šeimos susijungimo tikslu atitiktų šį pagrindą, vis dėlto, vertinant reikalavimus dokumentams, taikytinus nacionalinės vizos išdavimui šiuo pagrindu[41], akivaizdu, kad jis taip pat netaikytinas. Apibendrinus konstatuotina, kad užsieniečiai, ketinantys atvykti į Lietuvą su tikslu pateikti prašymą dėl leidimo gyventi išdavimo šeimos susijungimo pagrindu, neturi galimybės gauti nacionalinės vizos. Atitinkamai, išskyrus atvejus, kai užsieniečiui taikomas bevizis režimas, prieš kreipiantis dėl leidimo gyventi šeimos susijungimo pagrindu išdavimo užsieniečiui lieka vienintelė opcija – kreiptis dėl Šengeno vizos. Nacionalinės vizos klausimas tampa aktualus tik tuomet, kai užsienietis, gavęs Šengeno vizą, atvyko į Lietuvą ir nustatyta tvarka kreipėsi su prašymu dėl leidimo gyventi išdavimo, tačiau sprendimas dėl šio prašymo nepriimtas iki Šengeno vizos galiojimo pabaigos.

ŠENGENO VIZA

Kaip buvo minėta, dokumentai Šengeno vizai gauti pateikiami Lietuvos Respublikos diplomatinei atstovybei ar konsulinei įstaigai, o kai tokios nėra, dokumentai Šengeno vizai gauti pateikiami Lietuvos Respublikai atstovaujančiai Šengeno valstybės diplomatinei atstovybei ar konsulinei įstaigai. Sprendimas dėl vizos išdavimo priimamas ne vėliau kaip per 15 kalendorinių dienų. Atskirais atvejais šis laikotarpis gali būti pratęstas iki 45 kalendorinių dienų[42]. Prieš kreipiantis dėl Šengeno vizos išdavimo, užsienietis turi sumokėti 80 eurų konsulinį mokestį (vaikams nuo 6 iki 12 metų – 40 eurų)[43].

Kreipiantis dėl Šengeno vizos išdavimo asmuo turi pateikti[44]:

1. nustatytos formos prašymą išduoti Šengeno trumpalaikę vizą;
2. galiojantį kelionės dokumentą, kurio galiojimo laikas turi būti ne mažiau kaip 3 mėnesiai ilgesnis už prašomos išduoti Šengeno trumpalaikės vizos galiojimo laiką, jame turi būti ne mažiau kaip du tušti puslapiai ir jis turi būti išduotas per pastaruosius 10 metų;
3. vieną spalvotą nuotrauką, atitinkančią asmens amžių;
4. galiojantį sveikatos draudimą, kurio suma yra 30 000 EUR, patvirtinantį dokumentą;
5. dokumentus, nurodančius kelionės tikslą;
6. dokumentus, nurodančius apgyvendinimo vietą, arba įrodymą, kad asmuo turi pakankamai lėšų susimokėti už apgyvendinimą;
7. dokumentus, įrodančius, kad asmuo turi pakankamai pragyvenimo lėšų: 40 eurų vienai dienai[45] (šis reikalavimas netaikomas nepilnamečiam užsieniečiui, vykstančiam kartu su pilnamečiu šeimos nariu);

[37] Vizos išdavimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro 2017 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 1V-899/V-330 „Dėl Vizos išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Vizų aprašas), 70 p.

[38] Vizų aprašo 70.11 p.

[39] Vizų aprašo 70.111 p.

[40] Vizų aprašo 70.21 p.

[41] Vizų aprašo 76.23 p.

[42] 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 810/2009, nustatančio Bendrijos vizų kodeksą (Vizų kodeksas), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 2019/1155 (toliau – Vizų kodeksas), 23 str. 1-2 d.

[43] Vizų kodekso 16 str. 1-2 d.

[44] Vizų kodekso 10, 12, 14 ir 15 str.; Vizų aprašo 101 p.

[45] Pažymėtina, kad tais atvejais, kai užsieniečiui Šengeno viza išduodama kvietimo pagrindu, iki 2019 m. lėšų, būtinų atvykstančiam užsieniečiui būti Lietuvos Respublikoje, dydis buvo 20 eurų vienai dienai, tačiau vėliau šiai kategorijai asmenų taip pat pradėtas taikyti bendras 40 eurų vienai dienai reikalavimas.

8. informaciją, padedančią įvertinti, ar asmuo ketina išvykti iš valstybių narių teritorijos iki prašomos vizos galiojimo pabaigos.

Šengeno vizą atsisakoma išduoti, jei[46]:

- užsienietis pateikia netikrą, suklastotą arba padirbtą kelionės dokumentą;
- užsienietis nepagrindžia numatomo buvimo tikslo ir sąlygų;
- užsienietis nepateikia įrodymų, kad turi pakankamai pragyvenimo lėšų;
- užsienietis valstybių narių teritorijoje jau išbuvo 90 dienų per pastarąjį 180 dienų laikotarpį turėdamas vizą;
- užsienietis yra asmuo, dėl kurio į Šengeno informacinę sistemą yra įvestas perspėjimas dėl draudimo atvykti ir apsigyventi;
- užsienietis laikomas keliančiu grėsmę kurios nors valstybės narės viešajai tvarkai, vidaus saugumui, visuomenės sveikatai, tarptautiniams santykiams;
- užsienietis nepateikia įrodymo, kad turi tinkamą galiojantį sveikatos draudimą kelionės metu;
- kyla pagrįstų abejonių dėl pateiktų dokumentų tikrumo;
- kyla pagrįstų abejonių, ar užsienietis išvyks iš valstybių narių teritorijos iki baigiantis prašomos išduoti vizos galiojimo laiko pabaigos.

Asmuo, norintis gauti Šengeno vizą, Lietuvos Respublikos diplomatinei atstovybei ar konsulinei įstaigai taip pat gali (bet neprivalo) pateikti Lietuvos Respublikoje gyvenančio (ir gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje deklaravusio) asmens patvirtintą kvietimą, kuriuo jis yra kviečiamas atvykti į Lietuvos Respubliką[47]. Toks kvietimas, be kita ko, patvirtina asmens, kuris kviečia atvykti, įsipareigojimus remti ir (arba) apgyvendinti užsienietį jo buvimo Lietuvos Respublikoje turint Šengeno vizą laikotarpiu, užtikrinti, kad užsienietis buvimo Lietuvos Respublikoje turėtų sveikatos draudimą, prireikus atlyginti valstybės išlaidas, patirtas dėl užsieniečio išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos, įpareigojimo išvykti iš Lietuvos Respublikos ar grąžinimo į užsienio valstybę (įskaitant apgyvendinimo ir išlaikymo), taip pat atlyginti valstybės išlaidas, patirtas dėl užsieniečio sveikatos priežiūros[48]. Pažymėtina, kad kvietimo atvykti į Lietuvos Respubliką neturi teisės pateikti asmuo, turintis leidimą laikinai gyventi[49] (bei, atitinkamai, gyvenantis Lietuvoje jam suteiktos papildomos apsaugos pagrindu[50]).

Kvietėjas kvietimą užpildo ir pateikia elektroniniu būdu prisijungęs prie Lietuvos migracijos informacinės sistemos (MIGRIS), pateikdamas savo bei kviečiamo asmens duomenis ir kviečiamo asmens kelionės dokumento kopiją, taip pat nuroydamas kviečiamo asmens atvykimo tikslą, numatomo atvykimo ir išvykimo datas bei apgyvendinimo Lietuvoje adresą[51]. Kvietime nurodytas užsieniečio buvimo Lietuvos Respublikoje laikas negali būti ilgesnis nei 90 dienų ir turi atitikti nurodomą pagrįstą apsilankymo tikslą[52]. Nuo 2019 m. už kvietimo patvirtinimą valstybės rinkliava neimama. Kai MIGRIS kvietimui suteikiamas numeris, laikoma, kad kvietimas atitinka reikalavimus[53].

Kvietimas nepriimamas[54], jeigu kvietėjas:

- nėra deklaravęs gyvenamosios vietos Lietuvos Respublikoje;
- neturi galiojančio asmens dokumento;
- pateikia kvietimą anksčiau nei prieš 6 mėnesius iki numatomos užsieniečio atvykimo datos;
- nepatvirtina savo, kaip kvietėjo, įsipareigojimų.

[46] Vizų kodekso 32 str. 1 d.

[47] Vizų aprašo 2 priedas.

[48] Vizų aprašo 15 p.

[49] Vizų aprašo 20 p.

[50] Šiuo klausimu pažymėtina, kad nors LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 str. 6 d. numato, jog užsieniečiui, kuriam suteiktas prieglobstis (įskaitant papildomą apsaugą) Lietuvos Respublikoje, netaikomas reikalavimas, susijęs su Lietuvoje pragyventu laikotarpiu, faktiškai papildomos apsaugos gavėjai įgyja teisę pateikti kvietimą atvykti į Lietuvos Respubliką šeimos nariui tik tuo atveju, jeigu pragyvena Lietuvoje 5 metus ir tuo pagrindu įformina leidimą nuolat gyventi.

[51] Vizų aprašo 19 p. ir 3 priedas.

[52] Vizų aprašo 26 p.

[53] Vizų aprašo 27 p.

[54] Vizų aprašo 25 p.

LEIDIMAS GYVENTI

Gavus Šengeno vizą bei teisėtai atvykus į Lietuvą, užsieniečio šeimos nariai gali kreiptis dėl leidimų gyventi jiems išdavimo šeimos susijungimo pagrindu. Prašymas išduoti leidimą gyventi pildomas ir pateikiamas prisijungus prie MIRGIS. Užpildyti ir pateikti tokį prašymą užsienietis gali neišvykdamas iš kilmės valstybės, tačiau tam, kad prašymas būtų formaliai priimtas ir nagrinėjamas, būtina atvykti į Migracijos departamento padalinį biometrinių duomenų nuskaitymui ir dokumentų originalų pateikimui.

Kreipiantis dėl leidimo laikinai gyventi išdavimo šeimos susijungimo pagrindu kartu su nustatytos formos prašymu užsienietis privalo pateikti[55]:

1. galiojantį kelionės dokumentą (nebent užsienietis jo negali pateikti dėl objektyvių priežasčių)[56];
2. dokumentus, patvirtinančius giminystės ryšius su užsieniečiu, pas kurį atvykstama šeimos susijungimo tikslu;
3. jei leidimą siekia gauti tiesiosios aukštutinės linijos giminaitis – dokumentus, patvirtinančius, kad jie yra išlaikomi užsieniečio, pas kurį atvykstama šeimos susijungimo tikslu, ne mažiau kaip vienerius metus ir negali pasinaudoti kitų šeimos narių, gyvenančių užsienio valstybėje, parama;
4. dokumentą, patvirtinantį, kad užsienietis turi pakankamai lėšų ir (ar) gauna reguliarių pajamų (šiuo metu pakankamas lėšų dydis asmeniui yra 1 MMA (840 eurų) per mėnesį, nepilnamečiui – 0,5 MMA (420 eurų) per mėnesį[57]);
5. dokumentą, patvirtinantį, kad užsienietis Lietuvos Respublikoje turi gyvenamąją patalpą, kurioje ketina deklaruoti savo gyvenamąją vietą, nuosavybės teise arba naudojasi gyvenamąja patalpa nuomos ar panaudos pagrindais;
6. sveikatos draudimą patvirtinantį dokumentą, galiojantį užsieniečio buvimo Lietuvos Respublikoje laikotarpiu (minimali sveikatos draudimo suma vienam užsieniečiui šiuo metu yra 5792 eurai[58]), arba dokumentą, patvirtinantį, kad jis Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo numatytais atvejais yra apdraustas privalomuoju sveikatos draudimu;
7. užsienio valstybių, kuriose iki atvykimo į Lietuvos Respubliką užsienietis (vyresnis nei 14 metų) gyveno pastaruosius 2 metus (išskyrus atvejus, kai gyvenimas užsienio valstybėje truko trumpiau negu 6 mėnesius per 12 mėnesių laikotarpį), kompetentingų institucijų išduotas galiojantis pažymas, patvirtinančius, kad šiose valstybėse jis nebuvo (buvo) teistas („teistumo pažyma“), kuri turi būti išduota ne anksčiau kaip prieš 6 mėnesius iki prašymo išduoti leidimą pateikimo.

Kaip buvo minėta, tais atvejais, kai pas Lietuvoje gyvenantį užsienietį, turintį leidimą nuolat gyventi, šeimos susijungimo tikslu atvyksta nepilnametis vaikas, tokiam vaikui gali būti išduodamas leidimas nuolat gyventi. Tokiais atvejais, kreipiantis dėl leidimo nuolat gyventi vaikui išdavimo, kartu su nustatytos formos prašymu užsienietis privalo pateikti[59]:

1. galiojantį kelionės dokumentą (nebent užsienietis jo negali pateikti dėl objektyvių priežasčių);
2. šeiminius ryšius su tėvais ar vienu iš jų, kurie yra Lietuvos Respublikos piliečiai ir kurių gyvenamoji vieta deklaruota Lietuvos Respublikoje arba kurie turi leidimą nuolat gyventi, patvirtinančius dokumentus;
3. dokumentą, patvirtinantį, kad užsienietis turi pakankamai lėšų ir (ar) gauna reguliarių pajamų. Kai užsienietis yra išlaikomas šeimos nario, pateikiamas šio šeimos nario įsipareigojimas išlaikyti užsienietį ir dokumentai, patvirtinantys, kad jis turi pakankamai lėšų ir (ar) gauna reguliarių pajamų, kurių pakanka sau ir užsieniečiui

[55] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 26 str. 1 d.; Leidimų laikinai gyventi išdavimo aprašo 8 p., 29 p.

[56] Pažymėtina, kad bendra nuostata, leidžianti šeimos nariui nepateikti galiojančio kelionės dokumento, kai jo neįmanoma pateikti dėl objektyvių priežasčių, Leidimų laikinai gyventi išdavimo apraše atsirado tik 2022 m. pabaigoje, iki tol tokio pobūdžio išimtis buvo numatyta tik kreipiantis dėl leidimo laikinai gyventi tam tikrais įstatymiais pagrindais, tarp kurių šeimos susijungimo nebuvo.

[57] Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. sausio 29 d. įsakymas Nr. A1-22 „Dėl pragyvenimo Lietuvos Respublikoje lėšų dydžio, kuris gali būti laikomas pakankamu pragyventi Lietuvos Respublikoje, užsieniečiui, prašančiam išduoti leidimą gyventi, nustatymo“; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. spalio 7 d. nutarimas Nr. 1014 „Dėl 2023 metais taikomo minimaliojo darbo užmokesčio“.

[58] Užsieniečių sveikatos draudimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 1 d. nutarimu Nr. 230 „Dėl Užsieniečių sveikatos draudimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 8.1.2 p.

[59] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 26 str. 1 d.; Leidimų nuolat gyventi išdavimo aprašo 5 p., 16 p.

pragyventi Lietuvos Respublikoje;

4. rašytinį pasižadėjimą, kad deklaruos (yra deklaravęs) savo gyvenamąją vietą gyvenamojoje patalpoje, kurios gyvenamasis plotas, tenkantis kiekvienam pilnamečiam asmeniui, deklaravusiam joje gyvenamąją vietą, bus ne mažesnis kaip 7 kvadratiniai metrai;

5. sveikatos draudimą patvirtinantį dokumentą;

6. užsienio valstybių, kuriose iki atvykimo į Lietuvos Respubliką užsienietis (vyresnis nei 14 metų) gyveno pastaruosius 2 metus, kompetentingų institucijų išduotas teistumo pažymas.

Reikalavimas pateikti dokumentus, patvirtinančius, kad užsienietis turi pakankamai lėšų pragyventi Lietuvos Respublikoje, kad turi gyvenamąją patalpą Lietuvos Respublikoje ir turi sveikatos draudimą, galiojantį užsieniečio buvimo Lietuvos Respublikoje laikotarpiu, netaikomas, jei užsienietis dėl leidimo gyventi išdavimo šeimos susijungimo pagrindu kreipiasi per 3 mėnesius nuo prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo užsieniečiui, pas kurį atvykstama šeimos susijungimo tikslu[60]. Reikalavimas pateikti teistumo pažymą taip pat gali būti netaikomas, jeigu dėl reikalavimo pateikti teistumo pažymą įvykdymo asmuo patirtų akivaizdžiai neproporcingai didelių laiko ir (ar) lėšų sąnaudų[61].

Prieš pateikdamas prašymą išduoti leidimą gyventi, užsienietis privalo sumokėti Vyriausybės nustatyto dydžio valstybės rinkliavą. Asmenims iki 16 metų kreipiantis dėl leidimo gyventi išdavimo nereikia mokėti valstybės rinkliavos[62]. Už prašymo išduoti leidimą laikinai gyventi priėmimą, nagrinėjimą, sprendimų priėmimą ir leidimo išdavimą asmenims nuo 16 metų reikia sumokėti 120 eurų valstybės rinkliavą (už prašymo nagrinėjimą skubos tvarka yra mokama 240 eurų valstybės rinkliava)[63]. Už prašymo išduoti leidimą nuolat gyventi priėmimą, nagrinėjimą, sprendimų priėmimą ir leidimo išdavimą asmenims nuo 16 metų reikia sumokėti 90 eurų valstybės rinkliavą (už prašymo nagrinėjimą skubos tvarka yra mokama 180 eurų valstybės rinkliava)[64]. Pažymėtina, kad, remiantis LR rinkliavų įstatymu, užsieniečio, kuriam suteiktas prieglobstis Lietuvos Respublikoje, šeimos nariai, atvykstantys šeimos susijungimo pagrindu, yra atleidžiami nuo valstybės rinkliavos tiek išduodant, tiek keičiant leidimą gyventi[65]. Nepaisant to, konsultacijų su Migracijos departamento Vilniaus skyriumi metu paaiškėjo, kad praktikoje nuostata, atleidžianti tokius asmenis nuo valstybės rinkliavos, taikoma tik tais atvejais, kai dėl leidimo gyventi žmogus kreipiasi per 3 mėnesius nuo prieglobsčio jo šeimos nariui, pas kurį atvykstama, suteikimo (kas, tikėtina, iš viso eliminuoja galimybę taikyti ją leidimo keitimo atveju), nors jokių teisės normų, pagrindžiančių tokio apribojimo taikymą, šio dokumento rengimo metu nerasta[66].

Pažymėtina, kad tuo atveju, jeigu prie prašymo išduoti leidimą gyventi pateikiamos dokumentų kopijos, jų tikrumas privalo būti paliudytas dokumentų kopijų tikrumo paliudijimo teisę turinčio asmens ar institucijos[67]. Kai prie prašymo išduoti leidimą gyventi būtina pridėti užsienyje išduotus dokumentus, šie dokumentai, su tam tikromis išimtimis, turi būti išversti į lietuvių kalbą, o vertimai – patvirtinti vertimo iš vienos kalbos į kitą paliudijimo teisę turinčio asmens ar institucijos[68]. Šeiminius ryšius patvirtinantys dokumentai, santuokos sudarymą, jos nutraukimą ar šeimos nario mirtį patvirtinantys dokumentai, dokumentai, patvirtinantys, kad užsienietis turi pakankamai lėšų pragyventi Lietuvos Respublikoje (banko pažymą), teistumo pažyma bei sveikatos draudimą patvirtinantis dokumentas gali būti pateikti surašyti originalia anglų kalba arba gali būti pateiktas kita kalba surašyto šio dokumento vertimas į anglų kalbą, patvirtintas vertimo iš vienos kalbos į kitą paliudijimo teisę turinčio asmens ar institucijos[69]. Užsienio valstybių institucijų išduoti dokumentai turi būti legalizuoti arba patvirtinti pažyma (*Apostille*), išskyrus atvejus, kai pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ar Europos

[60] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 26 str. 3 d.

[61] Leidimų laikinai gyventi išdavimo aprašo 8.6.5 p.; Leidimų nuolat gyventi išdavimo aprašo 5.6.5 p.

[62] Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo 6 str. 7 p.

[63] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimo Nr. 1458 „Dėl Konkrečių valstybės rinkliavos dydžių sąrašo ir Valstybės rinkliavos mokėjimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“ 2.6 p.

[64] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimo Nr. 1458 „Dėl Konkrečių valstybės rinkliavos dydžių sąrašo ir Valstybės rinkliavos mokėjimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“ 2.8 p.

[65] Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo 6 str. 8 p.

[66] Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas tokio pobūdžio apribojimų nenumato, o LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ rinkliavos klausimų nereglamentuoja.

[67] Leidimų laikinai gyventi išdavimo aprašo 42 p.; Leidimų nuolat gyventi išdavimo aprašo 22 p.

[68] Leidimų laikinai gyventi išdavimo aprašo 43 p.; Leidimų nuolat gyventi išdavimo aprašo 23 p.

[69] Leidimų laikinai gyventi išdavimo aprašo 44 p.; Leidimų nuolat gyventi išdavimo aprašo 23 p.

Sąjungos teisės aktus dokumentas neturi būti legalizuotas ar patvirtintas pažyma (*Apostille*)[70].

Pateikus prašymą per MIGRIS, užsienietis registruojasi vizitui į atitinkamą Migracijos departamento padalinį. Nustatytą dieną atvykus į Migracijos departamento padalinį, užsienietis privalo pateikti prie prašymo pridėtų dokumentų originalus, taip pat pateikti dokumentus, patvirtinančius, jog Lietuvos Respublikos teritorijoje jis yra teisėtai. Vizito metu taip pat nuimami užsieniečio biometriniai duomenys – nuskaitomas veido atvaizdas ir pirštų atspaudai, duodama pasirašyti specialiu rašikliu[71]. Nustačius užsieniečio pateiktų duomenų ar dokumentų trūkumus, prašymas išduoti leidimą gyventi nepriimamas[72].

Prašymas išduoti leidimą gyventi (laikinais ar nuolat) bendra tvarka turi būti išnagrinėtas ir sprendimas dėl jo priimtas ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo jo pateikimo Migracijos departamentui dienos, o prašymas išduoti leidimą skubos tvarka – ne vėliau kaip per 1,5 mėnesio nuo prašymo pateikimo dienos[73]. Konsultacijų su Migracijos departamento Vilniaus skyriumi metu paaiškėjo, kad praktikoje asmenys, kurie atleidžiami nuo valstybės rinkliavos, negali pasinaudoti prašymo nagrinėjimu skubos tvarka, nors jokių teisės normų, pagrindžiančių tokio apribojimo taikymą, šio dokumento rengimo metu nerasta[74].

Priėmus sprendimą išduoti užsieniečiui leidimą gyventi, dokumentas pagaminamas ir įteikiamas užsieniečiui. Šiuo metu nebeliko reikalavimo užsieniečiui atskirai kreiptis dėl tokio leidimo įforminimo bei mokėti atskirą valstybės rinkliavą.

Tuo atveju, jeigu užsienietis, pateikęs prašymą dėl leidimo gyventi išdavimo šeimos susijungimo pagrindu, į Lietuvos Respubliką atvyko su trumpalaikė Šengeno viza (C), jis turi teisę būti Šengeno valstybių teritorijoje iki 90 dienų (3 mėnesių). Atsižvelgus į tai, kad terminas sprendimui dėl leidimo gyventi išdavimo priimti yra tapatus (3 mėnesiai), o net ir sumokėjus dvigubai už nagrinėjimą skubos tvarka (per 1,5 mėnesio) neatmestina, jog sprendimas per šį laiką nebus priimtas, neretai pasitaiko atvejų, kai, siekiant sulaukti sprendimo dėl leidimo gyventi, užsieniečiui prireikia papildomai kreiptis dėl nacionalinės vizos išdavimo.

NACIONALINĖ VIZA

Kaip jau buvo minėta, nacionalinė viza gali būti išduodama užsieniečiui, pateikusiam prašymą išduoti leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje[75]. Dokumentus nacionalinei vizai gauti Lietuvos Respublikos teritorijoje teisėtai esantis užsienietis gali pateikti Migracijos departamento direktoriaus įgaliotam skyriui[76]. Remiantis pranešimu spaudai[77] bei Migracijos departamento registravimosi vizitui sistema[78], nuo 2022 m. rugsėjo 1 d. šie prašymai priimami ir išrašytas visas galima atsiimti visuose Migracijos departamento skyriuose, kurie aptarnauja užsieniečius: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Elektrėnuose, Marijampolėje, Alytuje, Telšiuose, Utenoje, Visagine, Tauragėje ir Šalčininkuose[79].

[70] Leidimų laikinai gyventi išdavimo aprašo 45 p.; Leidimų nuolat gyventi išdavimo aprašo 24 p.

[71] Leidimų laikinai gyventi išdavimo aprašo 56.2 - 56.4 p.; Leidimų nuolat gyventi išdavimo aprašo 27 p.

[72] Leidimų laikinai gyventi išdavimo aprašo 59 p.; Leidimų nuolat gyventi išdavimo aprašo 29 p.

[73] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 33 str. 1 d. 1 p. ir 341 str. 1 d.

[74] LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 341 str. 4 d. nustatyta, kad „Atvejus, kai užsieniečio prašymas išduoti ar pakeisti leidimą gyventi skubos tvarka nenagrinėjamas, nustato vidaus reikalų ministras“. Leidimų laikinai gyventi išdavimo aprašo 61 p., kuriame pateikiamas sąrašas atveju, kuomet „Užsieniečio prašymas išduoti arba pakeisti leidimą skubos tvarka nenagrinėjamas ir sprendimas dėl jo priimamas bendra tvarka“, atleidimas nuo valstybės rinkliavos nėra minimas, kaip pagrindas nenagrinėti prašymo skubos tvarka.

[75] Vizų aprašo 70.11 p.

[76] Vizų aprašo 68 p.

[77] Migracijos departamentas. Vizų prašymų priėmimas nuo rugsėjo 1 d. beveik visuose Migracijos departamento skyriuose. 2022 m. rugpjūčio 26 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.:

<https://migracija.lrv.lt/lt/naujienos/vizu-prasymu-priemimas-nuo-rugsejo-1-d-beveik-visuose-migracijos-departamento-skyriuose>

[78] Migracijos departamentas. Vizito rezervacija: <https://www.migracija.lt/app/visit-reserve>

[79] Tikrinant registravimosi vizitui sistemą 2022 m. liepos pabaigoje, užsiregistruoti vizitui siekiant pateikti prašymą nacionalinei vizai gauti Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje ir Šiauliuose buvo galima tik rugpjūčio pabaigai (laukimo laikas – apie mėnesį), Vilniuje – tik rugsėjį (laukimo laikas – virš mėnesio). Praplėtus šios paslaugos teikimo geografią bei pakartotinai patikrinus registravimosi vizitui sistemą 2022 m. gruodžio pradžioje, daugelyje tašku (išskyrus Vilnių, Panevėžį ir Šalčininkus) užsiregistruoti buvo galima tą pačią savaitę, daug kur – jau kitą dieną, tik Vilniuje laukimo laikas viršijo 2 savaites.

Kreipiantis dėl nacionalinės vizos išdavimo, užsienietis privalo pateikti[80]:

1. nustatytos formos prašymą, užpildytą naudojantis elektroninėmis paraiškos pildymo ir pateikimo priemonėmis;
2. galiojantį kelionės dokumentą;
3. sveikatos draudimą patvirtinantį dokumentą;
4. dokumentą, patvirtinantį, kad turi pakankamai lėšų ir (ar) gauna reguliarių pajamų pragyventi Lietuvos Respublikoje bei lėšų grįžti į kilmės valstybę ar užsienio valstybę, į kurią jis turi teisę vykti.

Reikalavimas pateikti dokumentus, patvirtinančius, kad užsienietis turi pakankamai lėšų pragyventi Lietuvos Respublikoje, netaikomas tais atvejais, kai nacionalinės vizos prašoma tuo pagrindu, kad Migracijos departamentas jau priėmė sprendimą išduoti leidimą gyventi, tačiau tik pateikusiems prašymą dėl leidimo išdavimo tokios išimties nenumatyta.

Pateikdamas prašymą išduoti nacionalinę vizą, užsienietis privalo sumokėti Vyriausybės nustatyto dydžio valstybės rinkliavą. Asmenims iki 16 metų kreipiantis dėl nacionalinės vizos išdavimo nereikia mokėti valstybės rinkliavos[81]. Už prašymų išduoti nacionalinę vizą svarstymą bei sprendimų dėl nacionalinės vizos išdavimo ar atsisakymo ją išduoti priėmimą asmenims nuo 16 metų reikia sumokėti 120 eurų valstybės rinkliavą[82].

Sprendimas išduoti nacionalinę vizą priimamas per 15 kalendorinių dienų nuo prašymo priėmimo dienos. Šis laikotarpis atskirais atvejais gali būti pratęstas iki 45 kalendorinių dienų[83].

Apibendrinus, prieglobstį Lietuvoje gavusio užsieniečio susijungimo su šeima procesas paprastai susideda iš tokių žingsnių, dalis kurių nėra teisiškai susiję su teisės į šeimos susijungimą įgyvendinimu:

1. Migracijos departamentas priima sprendimą suteikti užsieniečiui prieglobstį Lietuvos Respublikoje;
2. Užsienietis kreipiasi į Migracijos departamentą dėl leidimo gyventi Lietuvos Respublikoje įforminimo;
3. Migracijos departamentas išduoda užsieniečiui leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje;
4. Užsienietis pateikia kvietimą šeimos nariui atvykti į Lietuvos Respubliką;
5. Šeimos narys kreipiasi į diplomatinę atstovybę dėl Šengeno vizos išdavimo;
6. Diplomatinė atstovybė išduoda šeimos nariui Šengeno vizą;
7. Šeimos narys atvyksta į Lietuvos Respubliką;
8. Šeimos narys kreipiasi į Migracijos departamentą dėl leidimo gyventi Lietuvos Respublikoje išdavimo (prašymą galima užpildyti bei pateikti dar iki atvykstant, tačiau prašymo priėmimui nagrinėti būtina fiziškai atvykti į Migracijos departamento padalinį);
9. Prireikus, šeimos narys kreipiasi į Migracijos departamentą dėl nacionalinės vizos išdavimo ir ją gauna;
10. Migracijos departamentas išduoda šeimos nariui leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje.

Kitoje dalyje apžvelgsime praktines problemas, su kuriomis šiame procese susiduria užsieniečiai, norėdami pasinaudoti šeimos susijungimo teise.

[80] Vizų aprašo 76 p.

[81] Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo 6 str. 7 p.

[82] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimo Nr. 1458 „Dėl Konkrečių valstybės rinkliavos dydžių sąrašo ir Valstybės rinkliavos mokėjimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“ 2.19 p.

[83] Migracijos departamentas. Noriu gauti vizą. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.migracija.lt/noriu-gauti-viz%C4%852>

PROCEDŪRINIS NEAPIBRĖŽTUMAS IR INFORMACIJOS TRŪKUMAS

Šio dokumento rengimo metu atvirose šaltiniuose nerasta išsamios informacijos apie tai, kaip prieglobstį Lietuvoje gavę užsieniečiai ir jų šeimos nariai gali praktiškai įgyvendinti savo teisę į šeimos susijungimą. Aukščiau aprašyti procedūriniai žingsniai, kurių turi imtis žmonės, norintys pasinaudoti šia teise, yra taikytinų teisės aktų ir žinomų praktinių pavyzdžių analizės rezultatas, tačiau tokio pobūdžio išsamios informacijos apie visas aktualias procedūras tarp valstybės institucijų teikiamos informacijos nerasta.

LR įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ „šeimos susijungimas“ minimas išskirtinai siejant su leidimu gyventi bei suvokiamas ne kaip tęstinis procesas su konkrečiu siekiamu rezultatu, bet tik kaip vienas iš leidimo gyventi išdavimo pagrindų. LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2 straipsnio 27 dalis, kurioje pateikta „šeimos susijungimo“ sąvoka, minėtą procesą apibrėžia, kaip „šeimos narių atvykimą ir gyvenimą Lietuvos Respublikoje“. Toks sąvokos apibrėžimas suponuoja, kad šeimos susijungimas yra tęstinis procesas, kuris prasideda, kai užsienietis gauna prieglobstį (ir jo šeimos nariai įgyja teisę su juo susijungti), ir nesibaigia net tuomet, kai jo šeima gauna leidimus gyventi. Nepaisant to, šeimos narių „atvykimo“ elementas įstatyme visiškai neatsispindi, apsiribojant formaliomis procedūromis, vykstančiomis gaunant leidimą gyventi po šeimos narių atvykimo į Lietuvos Respubliką.

Pažymėtina, kad Direktyvos 2003/86/EB nuostatos referuoja į „prašymą atvykti bei gyventi“ (žr., pvz., 5 straipsnio 1 dalį) arba „prašymą susijungti su šeima“ (žr., pvz., 13 straipsnio 1 dalį), kas, remiantis direktyvos 2 straipsnio (d) punkte pateiktu apibrėžimu, apima tiek atvykimą, tiek gyvenimą. Be to, remiantis Direktyvos 2003/86/EB 13 straipsnio nuostatomis, po to, kai toks prašymas patenkinamas, valstybė narė tuojau pat leidžia šeimos nariui ar nariams atvykti (sudaro visas sąlygas gauti reikiamas visas), bei suteikia pirmąjį leidimą gyventi. Be to, Direktyvos 2003/86/EB 5 straipsnio 3 dalis nustato, kad prašymas susijungti su šeima pateikiamas ir nagrinėjamas tuo metu, kai šeimos nariai gyvena ne valstybės narės, kurioje gyvena globėjas, teritorijoje, nors numato galimybę tam tikromis aplinkybėmis priimti prašymą, pateiktą tuo metu, kai šeimos nariai jau yra jos teritorijoje. **Toks reguliavimas suponuoja, jog iš valstybės tikimasi turėti konkrečiai šeimos susijungimui taikytiną procedūrą bei sudaryti galimybę kreiptis konkrečiai dėl šeimos susijungimo, be to, iki šeimos atvykimo. Būtent šiame etape vertinama, ar suinteresuoti asmenys atitinka šeimos susijungimui taikytinus reikalavimus.** Anot Europos Komisijos[1], Direktyvos 2003/86/EB 13 straipsnio nuostatos reiškia, kad tuo atveju, jeigu prašymas dėl šeimos susijungimo patenkinamas, valstybė turėtų užtikrinti greitą vizos išdavimo procedūrą, kuo labiau sumažinti papildomas administracines kliūtis ir vengti pakartotinių patikrinimų dėl šeimos susijungimui taikomų reikalavimų atitikimo. Be to, kadangi šeimos susijungimo tikslas yra ilgalaikis, išduota viza neturėtų būti trumpalaikė. Atsižvelgus į tai, kas išdėstyta, labai mažai tikėtina, kad schema, kuomet šeimos nariai pirmiausia privalo sugebėti atvykti į valstybę kitais pagrindais, o jau būdami jos teritorijoje bendra užsieniečiams nustatyta tvarka

[84] Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Direktyvos 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą taikymo gairių. COM/2014/0210. 2014 m. balandžio 3 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52014DC0210>

kreiptis dėl leidimo gyventi, yra suderinama su Direktyvoje 2003/86/EB įtvirtintu teisiniu reguliavimu.

Vietoj aiškios ir į rezultatą orientuotos šeimos susijungimo procedūros, Lietuvoje prieglobstį gavusio žmogaus šeimos nariai gali bendrais pagrindais kreiptis dėl Šengeno vizos, kuri nesiejama su teise į šeimos susijungimą, yra skirta trumpalaikiam apsilankymui, o ne „atvykimui ir gyvenimui Lietuvos Respublikoje“, bei savaime suponuoja prievolę grįžti pasibaigus vizos galiojimui. Nepaisant to, kad 2019 m. pradėjusi veikti Lietuvos migracijos informacinė sistema (MIGRIS)[85] turėjo padaryti migracijos paslaugas „patogesnėmis“ bei „pagerinti klientų aptarnavimo sąlygas“[86], praktikoje perėjimas prie elektroninių paslaugų bei su tuo susiję pasikeitimai šeimos susijungimo procesą tik apsunkino, kadangi **nebeliko nei galimybės šeimos nariams teikti prašymus dėl leidimo gyventi diplomatinėse atstovybėse, nei, galiausiai, galimybės savo šeimos narių vardu teikti tokius prašymus Lietuvoje gyvenančiam užsieniečiui**. Be to, MIGRIS prieinama vos dviem kalbomis: lietuvių ir anglų (beje, kalbinių versijų turinys skiriasi), kas, labai tikėtina, dar labiau komplikuoja prašymo pateikimo procesą kitakalbiamis asmenims. „Šeimos susijungimas“ migracijos kontekste šiuo metu apsiriboja atitinkamo leidimo gyventi gavimu jau po to, kai šeimos nariai atvyko į Lietuvą, neapima „atvykimo“ elemento bei procedūriškai nėra susietas su vizos, būtinos tokiam atvykimui, gavimu. Dar daugiau – siekiant sulaukti leidimo gyventi išdavimo, Lietuvoje gyvenančio užsieniečio šeimos nariai neretai turi papildomai kreiptis dar ir dėl nacionalinės vizos, kuri vėl gi išduodama bendrais pagrindais bei nesiejama su teise į šeimos susijungimą.

Apibendrinus konstatuotina, kad nacionaliniame reguliavime trūksta sisteminio požiūrio į šeimos susijungimą bei, atitinkamai, procedūrinio apibrėžtumo. Teisė į šeimos susijungimą įgyvendinama taikant atskirus, tarpusavyje teisiškai nesusietus elementus, šis procesas nėra tęstinis, o kiekvienas jo etapas turi savo atskirus reikalavimus, kurie gali dubliuotis ar netgi vienas kitam prieštarauti. Asmeniui norint pasinaudoti šia teise, jis susiduria ne tik su procedūrinio neapibrėžtumu, tačiau ir su prieinamos ir išsamios informacijos šiuo klausimu stoka. Šiuo klausimu pažymėtina, jog taikytini tarptautiniai ir regioniniai standartai ne tik įpareigoja valstybes pripažinti asmens teisę į šeimos susijungimą, tačiau taip pat sukuria pozityvią pareigą fasilituoti šios teisės įgyvendinimą. Fasilitavimas šiuo atveju reikštų proaktyvų palankių sąlygų teisės į šeimos susijungimą įgyvendinimui sukūrimą, o ne vien papildomų apribojimų atsisakymą. Vis dėlto, Lietuvoje dėl sisteminio požiūrio į šeimos susijungimą trukumo ir aiškios taikytinos procedūros (o ne tiesiog leidimo gyventi išdavimo pagrindo) nebuvimo ši teisė nėra veiksmingai įgyvendinama.

ŠEIMOS NARIAI, KURIEMS LEIDŽIAMA SUSIJUNGTI

Kaip buvo minėta, LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ kontekste „šeimos nariais“ laikomi sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis, nepilnamečiai vaikai (įvaikiai) (toliau – vaikai), įskaitant sutuoktinio arba asmens, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis, nepilnamečius vaikus, jeigu jie nesusituokę ir yra priklausomi nuo tėvų, taip pat pirmos eilės tiesiosios aukštutinės linijos giminaičiai, kurie išlaikomi ne mažiau kaip vienerius metus ir negali pasinaudoti kitų šeimos narių, gyvenančių užsienio valstybėje, parama.

Šis apibrėžimas atitinka Direktyvos 2003/86/EB 4 straipsnio 1 dalį, kuri apriboja „šeimos narių“ sąrašą iki „šeimos branduolio“ (sutuoktinis ir nepilnamečiai vaikai), taip pat įgyvendina minėtos direktyvos 4 straipsnio 2 dalies (a) punktą (išlaikomi pirmos eilės pagal tiesiąją aukštutinę liniją giminaičiai). Tačiau Direktyvos 2003/86/EB 4 straipsnio 2 dalies (b) punktas taip pat leidžia laikyti „šeimos nariais“ pilnamečius nesusituokusius vaikus, kurie negali tenkinti savo poreikių dėl sveikatos būklės, o 10 straipsnio 2 dalis numato, kad valstybės narės gali leisti šeimos susijungimą su kitais 4 straipsnyje nenurodytais šeimos nariais, jei jie yra pabėgėlio išlaikomi.

[85] Migracijos departamentas. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.migracija.lt/>

[86] Migracijos departamentas. Šiandienos MIGRIS nauda ir perspektyva. 2020 m. vasario 27 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.migracija.lt/-/%C5%A0iandienos-migris-nauda-ir-perspektyva>

„Šeimos nariu“, su kuriais prieglobstį gavusiam asmeniui leidžiama susijungti, apribojimas iš esmės iki „šeimos branduolio“ ne tik ignoruoja dėsnius, kuriais remiantis šeimos vienetas formuojasi ir vystosi globaliai, įskaitant Europines visuomenes, bet kartu neatsižvelgia į tai, kaip keičiasi šeimos struktūra konflikto ir (arba) priverstinio persikėlimo sąlygomis. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas pabrėžia, kad žodis „šeima“ reikalauja plataus aiškinimo, nes įvairiose valstybėse egzistuoja skirtingas kultūrinis supratimas[87], o UNHCR Vykdomasis komitetas apibrėžiant „šeimos narius“ rekomenduoja vadovautis liberaliais kriterijais[88]. Konfliktų apimtuose regionuose namų ūkį neretai sudaro vaikai, kurių tėvų jau nebėra tarp gyvųjų arba kurie yra dingę be žinios. Taip pat šeimos neretai formuojasi po pabėgimo iš kilmės šalies, žmonėms ilgus metus leidžiant tranzito valstybėse prieš atvykstant į Europą. Galiausiai, vien tai, jog vaikui sukako 18 metų, automatiškai nedaro jo nei savarankišku, nei mažiau priklausomu nuo tėvų. Šių bei kitų faktinių aplinkybių ignoravimas sąlygoja situaciją, kai žmogus negali susijungti, pvz., su savo vaiku, jau sulaukusi pilnametystės, su ilgamečiu nuolatiniu partneriu, su kuriuo jis nėra oficialiai įforminęs santykių, arba su savo broliais (seserimis), net jeigu jis yra nelydimas nepilnametis.

Visi minėti atvejai nepatenka į LR įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pateiktą „šeimos narių“ apibrėžimą, dėl to tam tikrais atvejais Lietuvoje gyvenantis užsienietis neturi galimybės susijungti su tuo asmeniu, su kuriuo jį sieja artimiausias ir stipriausias ryšys, ne tik finansinis, bet ir socialinis, emocinis bei teisinis. Ypatingai tai liečia ilgalaikius nesantuokinius partnerius bei pilnamečius vaikus.

Turint omeny, jog prieglobstį gavusių asmenų atveju pripažįstama, jog tam tikrais atvejais jie negali pateikti oficialių dokumentų, patvirtinančių, pvz., santuokos faktą, o „šeiminių ryšių“ tarp dviejų asmenų egzistavimas gali būti įrodomas ir kitais būdais (pvz., susirašinėjimas, liudijimai), labai tikėtina, kad analogiškais „kitais būdais“ gali būti patvirtinti ir savo turiniu tapatūs ilgalaikiai nesantuokiniai santykiai. Dar daugiau – tam tikruose pasaulio regionuose iki šiol yra paplitusios tradicinės santuokos, kurios nėra patvirtinamos oficialiais (arba iš viso jokiais) dokumentais. Skirtumas tarp oficialiai susituokusių, sudariusių tradicinę santuoką ir santuokos nesudariusių, bet nuolatinius ilgalaikius santykius palaikančių asmenų neretai yra išskirtinai formalaus pobūdžio ir neturi nieko bendro su jų tarpusavio ryšių turiniu. Atitinkamai, atsižvelgus į šeimos susijungimo pamatinį tikslą – suvienyti išskirtus žmones, kuriuos sieja stiprus artimas ryšys, reglamentuojant teisės į šeimos susijungimą įgyvendinimą svarbu atsižvelgti ne tiek į santykių teisinę formą, kiek į jų turinį. Atskirai pažymėtina, kad tokio pobūdžio lankstesnis požiūris gali būti ypač svarbus vienalyčių porų atvejais, kai kilmės valstybėje tokio pobūdžio santykiai iš viso negali būti oficialiai įforminti arba netgi kriminalizuojami.

Remiantis Direktyvos 2003/86/EB 4 straipsnio 3 dalimi, „valstybės narės gali įstatymu ar kitais teisės aktais leisti atvykti ir gyventi [...] nesusituokusiam partneriui, esančiam trečiosios šalies piliečiu, su kuriuo globėjas palaiko deramai patvirtintą pastovią ilgalaikę partnerystę“. Pz., Suomijoje sutuoktiniais (leidimų gyventi šeimos susijungimo pagrindu kontekste) laikomi 2 metus kartu išgyvenę arba vaiką kartu auginantys asmenys neatsižvelgiant į jų lytį[89]. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas byloje Nr. KT3-N1/2019, remdamasis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, be kita ko, pabrėžė, kad sąvoka "šeima" neapsiriboja vien santuoka pagrįstais santykiais, bet gali apimti ir de facto šeimos santykius, kai asmenys gyvena kartu nesudarę santuokos[90]. Akivaizdu, kad tokiais atvejais žmonės neturės galimybės pateikti oficialių, valstybės institucijų išduotų dokumentų, patvirtinančių jų ryšį, tačiau tai savaime nenuneigia jų tarpusavio santykių pobūdžio ir nesumažina šeimos susijungimo poreikio.

[87] UN Human Rights Committee (HRC). CCPR General Comment No. 16: Article 17 (Right to Privacy), The Right to Respect of Privacy, Family, Home and Correspondence, and Protection of Honour and Reputation. 1988 m. balandžio 8 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/453883f922.html>; UN Human Rights Committee (HRC). CCPR General Comment No. 19: Article 23 (The Family) Protection of the Family, the Right to Marriage and Equality of the Spouses. 1990 m. liepos 27 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/45139bd74.html>

[88] Executive Committee of the High Commissioner's Programme. Family Reunification No. 24 (XXXII) - 1981. 1981 m. spalio 21 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/3ae68c43a4.html>

[89] EnterFinland. Residence permit application for a spouse of a Finnish citizen. „Your spouse is your husband/wife, your registered partner of the same gender or a cohabitee with whom you have lived in a marriage-like relationship for at least two years, or with whom you have joint care of a child“. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://enterfinland.fi/eServices/info/finnishcitizenspouse>

[90] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarimas Nr. KT3-N1/2019 "Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 43 straipsnio 1 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai", TAR, 2019-01-11, Nr. 439, 25.3 papunktis:

„25.3. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad EŽTT savo jurisprudencijoje plačiai aiškina šeimos sąvoką ir yra aiškiai pripažinęs, jog Konvencijos 8 straipsnyje sąvoka „šeima“ neapribojama tik santuokos pagrindu sukurtais santykiais, bet gali apimti ir de facto šeimos ryšius, jei asmenys gyvena kartu nesudarę santuokos. Todėl nėra jokio pagrindo teigti, kad pagal Konvencijos 8 straipsnį neturi būti saugomas ir tos

Kalbant apie pilnametystės sulaukusius vaikus, svarbu pažymėti, kad, kaip jau minėta, vien tai, jog vaikui sukako 18 metų, automatiškai nedaro jo mažiau priklausomu nuo tėvų. Šis aspektas ypatingai svarbus daugiavaikių šeimų atvejais, kuomet to paties namų ūkio rėmuose vieni vaikai vis dar yra nepilnamečiai, o kiti – jau pilnamečiai. Dar daugiau – tokie vaikai gali sulaukti pilnametystės jau prasidėjus šeimos susijungimo procedūrai bei vien dėl to netekti teisės ja pasinaudoti, nors faktiškai lieka priklausomi nuo tėvų ir nepalieka tėvų šeimos namų ūkio. Tokios situacijos ne tik neleidžia susijungti išskirtiems žmonėms, bet gali potencialiai sąlygoti dar vieną šeimos išskyrimą, šiuo atveju – aštuoniolikmečio nuo likusios jo šeimos. Atskirai šiame kontekste paminėtini ir Direktyvos 2003/86/EB 4 straipsnio 2 dalies (b) punkte nurodyti pilnamečiai vaikai, kurie negali tenkinti savo poreikių dėl sveikatos būklės. Kaip ir oficialiai nesusituokusių ilgalaikių partnerių atveju, šeimos susijungimo pamatinis tikslas įpareigoja atsižvelgti ne tiek į biologinį vaiko amžių, kiek į jo priklausomumą nuo tėvų bei galimybes savarankiškai tenkinti savo poreikius. Jeigu vaikas, net ir sulaukęs pilnametystės, dėl vienu ar kitu priežasčių išlieka visiškai priklausomas nuo savo tėvų, šeimos susijungimas jam yra lygiai taip pat svarbus ir būtinas, kaip ir jo nepilnamečiams broliams ar seserims.

Šiuo klausimu pažymėtina, kad remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. rugpjūčio 1 d. sprendimu byloje C-279/20, „2003 m. rugsėjo 22 d. Tarybos direktyvos 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą 4 straipsnio 1 dalies pirmos pastraipos c punktas turi būti aiškinamas taip, kad *laiko momentas, kuriuo reikia remtis nustatant, ar globėjo*[91], *kuriam suteiktas pabėgėlio statusas, vaikas yra nepilnametis*, kaip tai suprantama pagal tą nuostatą, tuo atveju, kai vaikas sulaukė pilnametystės prieš vienam iš tėvų – globėjui – suteikiant pabėgėlio statusą ir prieš pateikiant prašymą dėl šeimos susijungimo, *yra vieno iš tėvų – globėjo – prieglobsčio prašymo pateikimo siekiant gauti pabėgėlio statusą momentas* su sąlyga, kad prašymas dėl šeimos susijungimo buvo pateiktas per tris mėnesius nuo pabėgėlio statuso pripažinimo vienam iš tėvų – globėjui“. Taip pat pažymėtina, kad remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018 m. balandžio 12 d. sprendimu byloje C-550/16, „2003 m. rugsėjo 22 d. Tarybos direktyvos 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą 2 straipsnio pradžia ir jo f punktas, siejami su šios direktyvos 10 straipsnio 3 dalies a punktu, turi būti aiškinami taip, kad „*nepilnamečiu*“, *kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, turi būti laikomas trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės, kuris atvykimo valstybės narės teritoriją ir prieglobsčio prašymo šioje valstybėje narėje pateikimo momentu neturi 18 metų, bet vykstant prieglobsčio procedūrai sulaukia pilnametystės ir vėliau jam suteikiamas pabėgėlio statusas*“. Tokiu būdu, galiojantis teisinis reguliavimas numato, kad sprendžiant tiek dėl pabėgėlio susijungimo su nepilnamečiu vaiku, tiek dėl nepilnamečio vaiko – pabėgėlio susijungimo su tėvais, vertinamas vaiko amžius tuo momentu, kai atitinkamas asmuo kreipėsi dėl prieglobsčio, net jeigu šeimos susijungimo klausimo svarstymo metu vaikas jau sulaukė pilnametystės.

Galiausiai pažymėtina, kad remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. lapkričio 17 d. sprendimu byloje C-230/21, „Direktyvos 2003/86 10 straipsnio 3 dalies a punktas, siejamas su šios direktyvos 2 straipsnio f punktu, turi būti aiškinamas taip, kad *valstybėje narėje gyvenantis nelydimas nepilnametis pabėgėlis neturi būti nesusituokęs, kad įgytų globėjo statusą siekiant šeimos susijungimo su jo pirmos eilės tiesiosios aukštutinės linijos giminačiais*“. Taigi, anot teismo, Direktyvos 2003/86/EB 4 straipsnio 1 dalyje nustatyti reikalavimai atvykstantiems šeimos nariams nėra tapatūs „globėjui“, t. y. priimančiai šaliai taikomiems reikalavimams. Atsižvelgus į tai, labai tikėtina, kad LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2 straipsnio 26 dalyje įtvirtintas „šeimos narių“ apibrėžimas, nenumatantis tokio pobūdžio skirtumo bei visais atvejais reikalaujantis, kad nepilnametis vaikas privalo būti nesusituokęs, kad būtų laikomas „šeimos nariu“, bent jau šeimos susijungimo kontekste yra nesuderinamas su Europos Sąjungos reguliavimu.

pačios lyties asmenų „šeimos gyvenimas“, kuris tos pačios lyties asmenų, gyvenančių sudarius stabilią de facto partnerystę, santykius apima lygiai taip pat, kaip skirtingų lyčių asmenų santykius (sprendimo byloje Schalk ir Kopf prieš Austriją 94 punktas; sprendimo byloje Vallianatos ir kt. prieš Graikiją 73 punktas).

Vadinasi, pagal Konvencijos 8 straipsnį yra ginama tiek skirtingų lyčių asmenų porų, tiek tos pačios lyties asmenų porų, gyvenančių sudarius stabilią de facto partnerystę, teisė į jų privatus ir šeimos gyvenimo apsaugą (inter alia 2016 m. birželio 30 d. sprendimo byloje Taddeucci ir McCall prieš Italiją, peticijos Nr. 51362/09, 58 punktas).“

Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c1fec24015a011e9a02091a7dde47252>

[91] Šiame kontekste „globėjas“, remiantis direktyvos 2003/86/EB 2 straipsnio (c) punktu, yra „*trečiosios šalies pilietis, teisėtai gyvenantis valstybėje narėje ir pateikiantis prašymą arba kurio šeimos nariai prašo šeimos susijungimo, kad prisijungtų prie jo*“.

Apibendrinus konstatuotina, kad nacionaliniame reguliavime įtvirtinta „šėimos narių“ sąvoka, kuri apsirėboja „šėimos branduoliu“, yra pernelyg siaura, nelanksti bei neapimanti kitų galimų *de facto* šėimos santykių formų, o šios sąvokos pažodinis taikymas praktikoje, tikėtina, būtų nesuderinamas su Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimais bei, tokiu būdu, su Europos Sąjungos *acquis*.

ŠENGENO VIZOS GAVIMAS

Siekiant pateikti prašymą dėl leidimo gyventi išdavimo šėimos susijungimo pagrindu, Lietuvoje gyvenančio užsieniečio šėimos nariai turi prieš tai teisėtai atvykti į Lietuvą. Tam tikslui jie faktiškai neturi kito pasirinkimo, kaip tik kreiptis į užsienyje esančią Lietuvos Respublikos diplomatinę atstovybę dėl Šengeno vizos išdavimo.

Tačiau Šengeno viza nėra skirta atvykimui šėimos susijungimo tikslu. Užsienio reikalų ministerijos Konsulinis departamentas nuosekliai laikosi pozicijos[92], kad Šengeno viza yra skirta trumpalaikiam buvimui bei viena iš jos gavimo sąlygų yra įrodymas, kad pasinaudojęs teisėtai gauta Šengeno viza, užsienietis sėkmingai grįš į savo kilmės valstybę arba į kitą šalį į kurią jis turi teisę grįžti, t. y. Šengeno viza negali būti naudojama šėimos susijungimui. Jeigu, gavęs Šengeno vizą, žmogus naudojasi ja siekiant gauti ilgalaikį leidimą gyventi, sprendimas dėl vizos išdavimo turėtų būti neigiamas ir toks žmogus gali būti įtrauktas į Šengeno erdvėje nepageidaujamų asmenų sąrašą. Nepaisant to, Migracijos departamentas, aiškindamas tvarką, kaip žmogus gali įgyvendinti savo teisę į šėimos susijungimą, nurodo, kad atvykimui į Lietuvą asmuo gali gauti Šengeno vizą[93]. Tokio pobūdžio teisinio neapibrėžtumo sąlygomis žmonės yra verčiami ieškoti *ad hoc* sprendimų siekiant gauti vizą ir faktiškai rizikuoja, kad tuo atveju, jeigu jie atvirai nurodys, jog į Lietuvą vyksta su tikslu apsigyventi šėimos susijungimo pagrindu, jiems ne tik bus atsisakyta išduoti vizos, bet jų duomenys taip pat atsiras Šengeno erdvėje nepageidaujamų asmenų sąrašė.

Šengeno vizos išdavimo procesą gali palengvinti Lietuvoje gyvenančio asmens kvietimas šėimos nariams atvykti, tačiau, kaip jau buvo minėta, kvietimo atvykti į Lietuvos Respubliką neturi teisės pateikti asmuo, turintis leidimą laikinai gyventi bei, atitinkamai, gyvenantis Lietuvoje jam suteiktos papildomos apsaugos pagrindu. Tokiu būdu, nors nuo 2015 m. LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ suteikia papildomos apsaugos gavėjams teisę susijungti su šėima, tačiau praktikoje šios teisės įgyvendinimas yra apsunkintas, lyginant su pabėgėlio statusą (bei, atitinkamai, leidimą nuolat gyventi) gavusiais asmenimis.

Pagrindinės kliūtys, su kuriomis susiduria prieglobstį gavusių asmenų šėimos nariai, besikreipiantys dėl Šengeno vizų išdavimo, yra reikalavimas įrodyti pakankamas pragyvenimo lėšas (40 eurų vienai dienai) bei reikalavimas įrodyti, kad jie išvyks iš valstybių narių teritorijos iki prašomos vizos galiojimo pabaigos. Šiuo klausimu pažymėtina, kad tokių asmenų situacija iš esmės skiriasi nuo kitų Lietuvoje teisėtai gyvenančių užsieniečių ir pas juos atvykstančių šėimos narių. Visų pirma, kadangi prieglobstį Lietuvoje gavusių asmenų šėimos nariai atvyksta siekdami susijungti su čia gyvenančiu jų šėimos nariu, jie neketina išvykti iš Lietuvos iki prašomos vizos galiojimo pabaigos, nes jų (neslepiamas) tikslas – susijungimas su šėima, o ne trumpalaikis apsilankymas. Be to, remiantis Valstybės paramos prieglobsčio gavėjų integracijai teikimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. spalio 5 d. nutarimu „Dėl Valstybės paramos prieglobsčio gavėjų integracijai teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, nuostatomis, tiek prieglobsčio gavėjams, tiek jų šėimos nariams teikiama valstybės parama integracijai, t. y. tam tikrą laiką valstybė faktiškai prisideda prie tokių asmenų išlaikymo. Atitinkamai, bendras reikalavimas šėimos nariams arba juos kviečiančiam asmeniui turėti pakankamai asmeninių pragyvenimo lėšų, ypač norint pasinaudoti lengvatomis gaunant leidimą gyventi ir atvykstant 3 mėnesių nuo prieglobsčio gavimo

[92] 2021 m. birželio 10 d. apskritojo stalo diskusijos "Šėimos susijungimo problema ir galimi sprendimo būdai" protokolas.

[93] Migracijos departamento atsakymas į 2022 m. sausio 20 d. Sirijos piliečio kreipimąsi:

„Jūs sutuoktinė, tik turėdama galiojančią kelionės dokumentą ir būdama Lietuvos Respublikos teritorijoje teisėtai (**pvz., turėdama galiojančią Šengeno vizą**), galėtų pateikti prašymą išduoti jai leidimą laikinai gyventi šėimos susijungimo pagrindu Migracijos departamentui“;

Migracijos departamento atsakymas į 2022 m. gegužės 17 d. Sirijos piliečių grupės kreipimąsi:

„Informuojame, kad užsieniečiai, būdami Sirijos Arabų Respublikos piliečiais, į Lietuvos Respubliką **galėtų atvykti su Šengeno vizomis**“.

laikotarpiu, kai Lietuvoje gyvenantis prieglobsčio gavėjas faktiškai tik pradeda integruotis, yra nesuderinamas su garantijomis, kurias tokiems asmenims numato Lietuvoje veikianči integracijos sistema. Minėtų reikalavimų Šengeno vizai gauti, kurioms nenumatyta išimčių, taikymas prieglobsčio gavėjų susijungimo su šeima atvejais akivaizdžiai demonstruoja, kad Šengeno viza nėra tinkamas įrankis įgyvendinant asmenų teisę į šeimos susijungimą, vis dėlto galiojantis reguliavimas kitų galimų kelių nenumato.

Be formalių reikalavimų Šengeno vizai gauti, kuriuos turi atitikti atvykstantys asmenys, problemų kyla ir su prašymo išduoti Šengeno vizą pateikimu. Kaip minėta, dokumentai Šengeno vizai gauti pateikiami Lietuvos Respublikos diplomatinei atstovybei ar konsulinei įstaigai, o kai tokios nėra – Lietuvos Respublikai atstovaujančiai Šengeno valstybės diplomatinei atstovybei ar konsulinei įstaigai. Tai reiškia, kad dar iki pateikiant dokumentus Lietuvoje gyvenančio prieglobsčio gavėjo šeimos nariai privalo fiziškai pasiekti atitinkamą ambasadą. Neretai tokių asmenų kilmės valstybėje nėra Lietuvos Respublikos ambasadose ir jie privalo pirmiausia vykti į kitą šalį, kas, savo ruožtu, reikalauja dokumentų, reikalingų vykimui į tokią šalį, gavimo. Tam tikrais atvejais vienintelė žmonėms pasiekiamą kitos valstybės ambasadą neatstovauja Lietuvai bei, atitinkamai, atsisako juos aptarnauti. Netgi tuo atveju, jeigu jų kilmės (arba kaimyninėje) valstybėje yra Lietuvai atstovaujanti kitos Šengeno valstybės diplomatinė atstovybė, joje gali būti taikomi tam tikri apribojimai, pvz., aptarnaujami tik atstovaujimų valstybių piliečiai. Prieglobsčio gavėjo šeimos nariai gali būti įstrigę trečioje (tranzito) valstybėje, kurioje neturi gyventojų teisinio statuso ir tokį statusą patvirtinančių dokumentų (pvz., leidimo gyventi), bei susiduria su situacija, kuomet prieinama diplomatinė atstovybė aptarnauja tik atitinkamos šalies gyventojus. Paminėtinos ir kitos praktinės kliūtys, pvz., laukimo laikas. Praktikoje pastebimos situacijos, kuomet trečiojoje valstybėje (pvz., Egipte, Jungtiniuose Arabų Emyratuose, Turkijoje) esantys žmonės po kelis mėnesius bando rasti laisvo rezervacijos vizų centre laiko, bet jo neranda.

Galiausiai, prieglobsčio gavėjo šeimos nariai, ypač tie, kurie taip pat buvo priversti išvykti iš kilmės šalies bei randasi trečioje (tranzito) valstybėje, gali neturėti galiojančio bei nustatytus standartus atitinkančio kelionės dokumento, taip pat galimybės jį gauti iš savo kilmės šalies institucijų. Tokio kelionės dokumento neturėjimas padaro vizos gavimą (bei, atitinkamai, teisę į šeimos susijungimą įgyvendinimą) praktiškai neįmanomu. Šiuo klausimu sveikintina, jog 2021 m. Lietuva pripažino Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komiteto išduodamą laikinąjį kelionės dokumentą (angl. Emergency Travel Document[94]), kaip suteikiantį teisę užsieniečiui atvykti į Lietuvos Respubliką[95]. Vis dėlto pažymėtina, kad šis laikinasis kelionės dokumentas yra trumpo galiojimo (paprastai – iki 3 mėnesių), išduodamas grįžtantiems į kilmės šalį arba vykstantiems į prieglobsčio šalį bei skirtas kelionei į vieną pusę, kas iš esmės nėra suderinama nei su Šengeno vizai gauti keliamais reikalavimais kelionės dokumento galiojimui, nei su prievole grįžti pasibaigus vizos galiojimui.

Apibendrinus konstatuotina, kad Šengeno vizų išdavimo tvarka nėra pritaikyta specifinėms prieglobstį gavusių asmenų poreikiams bei iš esmės nėra skirta šeimos susijungimo situacijoms, nors praktikoje tokios vizos gavimas neretai yra vienintelis būdas šeimai atvykti į Lietuvą. Be sunkiai įgyvendinamų administracinių reikalavimų, papildomas kliūtis sukuria ambasadų nepasiekiamumas arba ribotas pasiekiamumas. Galiausiai, net ir pasiekus ambasadą bei pateikus visus reikiamus dokumentus, šeimos nariui gali būti ne tik atsisakyta išduoti vizą (vien tuo pagrindu, kad jis planuoja pasilikti Lietuvoje), bet ir keliems metams uždrausta atvykti į bet kurią Šengeno valstybę, tokiu būdu ne tik nepadedant šeimai susijungti, bet ir prailginant žmonių išsiskyrimą.

LEIDIMO GYVENTI LIETUVOJE GAVIMAS

Lietuvoje gyvenančio prieglobsčio gavėjo šeimos nariai, kurie sugebėjo gauti Šengeno vizą ir atvykti į Lietuvą, neretai susiduria su naujais sunkumais, šįkart - pateikiant prašymą dėl leidimo gyventi išdavimo.

[94] Daugiau apie šį dokumentą – International Committee of the Red Cross (ICRC). Emergency Travel Document. 2018 m. rugsėjis. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://shop.icrc.org/the-international-committee-of-the-red-cross-emergency-travel-document-pdf-en.html>

[95] Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2021-03-31 įsakymas Nr. 2021-06637 "Dėl Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. lapkričio 21 d. įsakymo Nr. V-101/1V-397 „Dėl Kelionės dokumentų, kurie suteikia teisę užsieniečiui atvykti į Lietuvos Respubliką, pripažinimo tvarkos aprašo ir sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo"

Kreipiantis dėl leidimų gyventi išdavimo šeimos susijungimo pagrindu, kartu su prašymu išduoti leidimą gyventi turi būti pateikti šeiminius ryšius patvirtinantys dokumentai. Pažymėtina, jog neretai prieglobsčio gavėjams (ir jų šeimos nariams) dėl specifinės jų padėties gali būti sudėtinga pateikti tokius dokumentus, kadangi dėl situacijos jų kilmės valstybėje jie gali būti prarasti ar sunaikinti, o kreipimasis į kilmės valstybės kompetentingas institucijas dėl tokių dokumentų išdavimo gali sukelti pavojų asmens saugumui ar būti tiesiog fiziškai neįmanomas, ypačingai tais atvejais, kai šeima buvo išskirta jau po pabėgimo iš kilmės šalies bei jos nariai ilgą laiką gyveno trečiojoje (tranzitinėje) valstybėje. Šią situaciją dar labiau apsunkina reikalavimas, kad teikiami dokumentai būtų legalizuoti arba patvirtinti pažyma (*Apostille*), kadangi šeiminius ryšius įrodančių dokumentų legalizavimo procedūra reikalauja kreipimosi į atitinkamos užsienio valstybės diplomatinę atstovybę, kas vėlgi atskirais atvejais gali sukelti pavojų asmens saugumui ar būti tiesiog fiziškai neįmanomas.

Remiantis Direktyvos 2003/86/EB 11 straipsnio 2 dalimi, „Jei pabėgėlis negali pateikti oficialių dokumentinių šeimos santykių įrodymų, valstybės narės atsižvelgia į kitus tokių santykių buvimo įrodymus, vertintinus pagal nacionalinę teisę. Prašymą atmetantis sprendimas negali būti grindžiamas tik tuo, kad trūksta dokumentinių įrodymų“. Šiuo klausimu pažymėtina, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismas 2019 m. kovo 13 d. sprendime byloje C-635/17, be kita ko, išaiškino, kad:

- Pabėgėlio ir jo šeimos narių pareiga bendradarbiauti su kompetentingomis nacionalinėmis institucijomis, siekiant nustatyti jų šeimos ryšį, reiškia, kad jie turi, kiek įmanoma, pateikti reikalaujamus patvirtinamuosius dokumentus ir, jei reikia, prašomus paaiškinimus ir informaciją.
- Pabėgėlis arba jo šeimos narys turi atsakyti į kompetentingų nacionalinių institucijų klausimus ir prašymus šiuo klausimu, būti prieinamas šioms institucijoms apklausoms ar kitiems tyrimams ir paaiškinti priežastis, dėl kurių jis negali pateikti oficialių dokumentinių šeimos santykių įrodymų, jei negali pateikti tokių įrodymų.
- Taigi pabėgėlio ar jo šeimos nario pateiktus įrodymus, pareiškimus ir paaiškinimus kompetentingos institucijos turi objektyviai įvertinti kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgdamos į bendrą ir specifinę informaciją apie padėtį kilmės šalyje ir konkrečią situaciją, kurioje atsidūrė pabėgėlis ir jo šeimos narys.
- Informacija apie kilmės šalį, kurią kompetentingos institucijos turi įvertinti, kad būtų galima nustatyti, jog neįmanoma pateikti oficialių dokumentinių šeimos santykių įrodymų, turi būti reikšminga, objektyvi, patikima, tiksli ir aktuali, apimti informaciją apie egzistuojančius teisės aktus ir jų taikymą, administracinių tarnybų veikimą ir prireikus trūkumą, dėl kurių daromas poveikis tam tikroms tos šalies vietovėms ar tam tikroms asmenų grupėms, buvimą.
- Oficialių dokumentinių įrodymų, kuriais patvirtinami šeimos santykiai, nebuvimas ir galimas šiuo klausimu pateiktų paaiškinimų įtikimumo trūkumas turi būti laikomi paprastomis aplinkybėmis, į kurias turi būti atsižvelgiama atliekant individualų visų konkrečios situacijos aplinkybių vertinimą, ir jos neatleidžia kompetentingų nacionalinių tarnybų nuo Direktyvos 2003/86/EB 11 straipsnio 2 dalyje numatytos pareigos atsižvelgti į kitus įrodymus.
- Kaip aiškiai nurodyta Direktyvos 2003/86/EB 11 straipsnio 2 dalyje, nepaliekant diskrecijos šiuo klausimu, prašymas negali būti atmetamas tik dėl to, kad nėra dokumentinių įrodymų.

Nepaisant to, kad Direktyvos 2003/86/EB ir LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ atitikties lentelėje^[96] nurodoma, kad 11 straipsnio 2 dalies nuostatos yra įgyvendintos „visiškai“, galiojančiuose teisės aktuose nerasta nei atitinkamų garantijų, nei nuorodų į „kitų įrodymų“ vertinimo kriterijus ar kitas procedūrinės taisyklės dėl pabėgėlių, prašančių šeimos susijungimo, šeimos santykių nustatymo.

Kitas iššūkis, su kuriuo susiduria teise susijungti su šeima norintys pasinaudoti užsieniečiai – reikalavimas pateikti dokumentus, patvirtinančius, kad užsienietis turi pakankamai lėšų pragyventi Lietuvos Respublikoje, kad turi gyvenamąją patalpą Lietuvos Respublikoje ir turi sveikatos draudimą, galiojantį užsieniečio buvimo Lietuvos Respublikoje laikotarpiu. Tiesa, šis reikalavimas netaikomas, jei užsienietis dėl leidimo gyventi išdavimo šeimos susijungimo pagrindu kreipiasi per 3 mėnesius nuo prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo užsieniečiui, pas kurį atvykstama šeimos susijungimo tikslu, tačiau praktikoje, atsižvelgiant į tai, kad dėl aukščiau aprašytų

[96] Direktyvos 2003/86/EB ir Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2, 3, 6, 7, 8, 11, 17, 18, 21, 25, 26, 28, 33, 34, 35, 40, 43, 46, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 64, 79, 88, 90, 93, 97, 99, 100, 101, 102, 104, 106, 113, 115, 127, 130, 131, 132, 136, 138, 140 straipsnių pakeitimo, papildymo 49¹, 101¹, 140¹ straipsniais, 30, 105 straipsnių pripažinimo netekusiais galios, X skyriaus pavadavimo pakeitimo bei priedo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto atitikties lentelė. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: https://e-seimasx.lrs.lt/rs/legalact/TAK/TAIS.269511/format/OO3_ODT/

priežasčių vien atvykimas į Lietuvą gali tapti žmogui sudėtingu ir ilgai trunkančiu procesu, neretais atvejais per 3 mėnesius nuo prieglobsčio asmeniui suteikimo jo šeimos nariams atvykti į Lietuvą ir kreiptis dėl leidimo gyventi lengvatinėmis sąlygomis nepavyksta[97].

Kaip jau buvo minėta, tiek prieglobsčio gavėjams, tiek jų šeimos nariams teikiama valstybės parama integracijai, t. y. tam tikrą laiką valstybė faktiškai prisideda prie tokių asmenų išlaikymo. Integracijos metu, įvertinus prieglobsčio gavėjo (ir jo šeimos narių) poreikius, taikomos socialinės, sveikatos priežiūros, švietimo, psichologinės ir kitokios pagalbos bei įgalinimo priemonės, padedančios jiems integruotis. Integracijos proceso metu asmenims padedama spręsti apgyvendinimo klausimus, skiriama išmoka įsikurti, mokamos mėnesinės pašalpos. Integruojami asmenys įsiregistruoja ir dalyvauja Užimtumo tarnybos organizuojamose paramos mokymuisi priemonėse bei tuo pagrindu laikomi apdraustaisiais valstybės lėšomis. Tokiu būdu, bendro reikalavimo prieglobsčio gavėjo šeimos nariams turėti pakankamai asmeninių pragyvenimo lėšų, gyvenamąją patalpą bei sveikatos draudimą, galiojantį užsieniečio buvimo Lietuvos Respublikoje laikotarpiu, nustatymas ne tik ignoruoja išskirtinę situaciją asmenų, privestų palikti kilmės šalį ir tik pradedančių integruotis Lietuvoje, tačiau taip pat yra savaime nesuderinamas su garantijomis, kurias tokiems asmenims numato Lietuvoje veikianči integracijos sistema. Šioje situacijoje, prieglobsčio gavėjo šeimos nariui gavus leidimą gyventi, valstybė teikia jam paramą, įskaitant finansinę, padeda rasti būstą, įsidarbinti. Tačiau tam, kad toks šeimos narys gautų leidimą gyventi, jis faktiškai pirma turi įrodyti, kad tokio pobūdžio paramos jam nereikia.

Prie minėtų sunkumų prisideda ir procedūriniai netikėtumai. Remiantis Migracijos departamento Vilniaus skyriaus pateikta informacija, nepaisant LR rinkliavų įstatyme prieglobsčio gavėjo šeimos nariams numatytos išimties, atleidžiančios juos nuo valstybės rinkliavos, praktikoje ši išlyga taikoma tik tais atvejais, jei užsienietis dėl leidimo gyventi išdavimo šeimos susijungimo pagrindu kreipiasi per 3 mėnesius nuo prieglobsčio jo šeimos nariui suteikimo. O tais atvejais, kai ši išimtis taikoma, užsienietis negali prašyti, kad jo prašymas būtų išnagrinėtas skubos tvarka (per 1,5 mėnesio). Kaip buvo minėta, šio dokumento rengimo metu nerasta teisės normų, pagrindžiančių tokių apribojimų taikymą. Tokiu būdu, užsieniečiai susiduria ir su nerašytomis taisyklėmis, kurių iš anksto galėjo nežinoti ir kurie potencialiai galėjo neatitikti jų lūkesčių.

Galiausiai, net ir sugebėjus surinkti visus reikiamus dokumentus bei pateikus prašymą leidimui gyventi gauti, iššūkių nesibaigia. Tokio prašymo nagrinėjimo terminas – 3 mėnesiai. Jeigu nagrinėjimo metu Migracijos departamentui prireikė papildomos informacijos ir (arba) dokumentų, prašymo nagrinėjimas gali būti stabdomas ir bendras terminas dar labiau prasitęsia. Paprastai sprendimas dėl prašymo išduoti leidimą gyventi nepriimamas iki Šengeno vizos galiojimo pabaigos, ypač kai tokia viza buvo išduota trumpesniai laikotarpiui, pvz., mėnesiui. Tokiais atvejais asmeniui reikia papildomai kreiptis dėl nacionalinės vizos, o tai reiškia – mokėti valstybės rinkliavą ir įrodinėti, jog turi pakankamai pragyvenimo lėšų.

Apibendrinus konstatuotina, kad nepaisant to, jog leidimų gyventi išdavimo procedūra Lietuvoje yra kone vienintelis nacionalinės sistemos elementas, tiesiogiai susijęs su teisės į šeimos susijungimą įgyvendinimu, ji nėra pritaikyta specifinei prieglobstį gavusių žmonių ir jų šeimos narių situacijai bei nėra pakankamai lanksti. Pavyzdžiui, Direktyvos 2003/86/EB 11 straipsnio 2 dalis, numatanti galimybę patvirtinti šeiminius ryšius alternatyviais būdais, bei su tuo susiję Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimai nacionaliniame reguliavime neatsispindi, o prieglobsčio gavėjų šeimos nariams keliami reikalavimai nėra suderinami su garantijomis, kurias jiems numato Lietuvos integracijos sistema.

[97] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šis 3 mėnesių terminas skaičiuojamas nuo prieglobsčio asmeniui suteikimo momento, t. y. nuo Migracijos departamento sprendimo suteikti jam prieglobstį priėmimo dienos. Teikiant teisinę konsultacijas užsieniečiams, Lietuvos Raudonasis Kryžius fiksavo atvejus, kai apie tokio sprendimo priėmimą asmuo buvo informuojamas tik po kelių savaičių, kas faktiškai sutrumpina minėtą terminą. Be to, kreipimasis dėl Šengeno vizos, kuris faktiškai yra pirmas žingsnis šeimos susijungimo link, nelaikomas kreipimusi dėl šeimos susijungimo ir su juo teisiškai nesiejamas, t. y. per 3 mėnesių laikotarpį prieglobsčio gavėjo šeimos nariai turi gauti visas, atvykti į Lietuvą ir kreiptis dėl leidimų gyventi, tik tuomet jiems būtų taikomos lengvatinės sąlygos.

Šioje dalyje pateiksime kelias pabėgėlių istorijas, iliustruojančias kliūtis, su kuriomis prieglobstį gavę asmenys susiduria, norėdami susijungti su šeima, bei *ad hoc* sprendimus (jei tokių buvo rasta), padedančius jas įveikti.

Alina yra pabėgėlė iš Rusijos. Bėgdama nuo persekiojimo, ji su šeima kreipėsi prieglobsčio Ukrainoje, tačiau jiems buvo atsisakyta. Tuomet Alina atvyko į Lietuvą, kur 2018 m. jai buvo suteiktas pabėgėlio statusas ir išduotas leidimas nuolat gyventi. Norėdama susijungti su Ukrainoje likusia nepilnamete dukra, Alina susidūrė su kliūtimis, kadangi jos dukra neturėjo galiojančio kelionės dokumento ir galimybės jį gauti. 2019 m. rugsėjį Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas išdavė Alinos dukrai laikinąjį kelionės dokumentą (angl. Emergency Travel Document), kuris tuo metu dar nebuvo pripažįstamas, kaip suteikiantis teisę užsieniečiui atvykti į Lietuvos Respubliką. Tarpininkaujant Lietuvos Raudonajam Kryžiui ir Migracijos departamentui, Užsienio reikalų ministerijos Konsulinis departamentas pritarė vienkartinio sprendimo dėl galimybės išduoti Lietuvos Respublikos vizą pagal pateiktą laikinąjį kelionės dokumentą priėmimui Lietuvos Respublikos ambasadoje Ukrainoje, o pastaroji išdavė Alinos dukrai riboto teritorinio galiojimo Šengeno vizą. Atvykusi į Lietuvą, Alinos dukra gavo leidimą nuolat gyventi šeimos susijungimo pagrindu. Ši istorija yra pavienis, bet puikus Lietuvos institucijų pademonstruoto bendradarbiavimo ir lankstumo darant išimtis pavyzdys, atsižvelgiant į ypatingą pabėgėlių situaciją.

Abdujalil yra pabėgėlis iš Tadžikistano, jam buvo suteiktas pabėgėlio statusas Lietuvoje ir išduotas leidimas nuolat gyventi. Norėdamas susijungti su Tadžikistane likusia šeima (žmona ir 3 vaikai), Abdujalil susidūrė su kliūtimis, kadangi vienintelė valstybė, kur jo šeima galėjo nuvykti ir kreiptis dėl vizos, buvo Turkija, tačiau Ankaroje veikianti Lietuvos Respublikos ambasada aptarnautų tik tuos užsieniečius, kurie yra deklaravę gyvenamąją vietą Turkijoje arba turi galiojančius leidimus gyventi Turkijoje. Tokių leidimų gyventi Abdujalil šeima neturėjo, kaip ir pagrindo kreiptis dėl jų išdavimo. Padedant Lietuvos Raudonajam Kryžiui, 2022 m. Abdujalil kreipėsi į Lietuvos Respublikos ambasadą Turkijos Respublikoje, Pakistano Islamo Respublikai ir Irano Islamo Respublikai su prašymu leisti jo šeimai pateikti prašymus dėl vizų išdavimo nepateikiant dokumentų, patvirtinančių, kad jie yra Turkijos gyventojai. Atsakydama į minėtą prašymą, ambasada informavo, jog Abdujalil šeimos nariams, kurie neturi leidimo gyventi Turkijoje, padaryta išimtis ir jie gali pateikti prašymus dėl Šengeno vizų viename iš VFS Global vizų centrų Turkijoje. Pastebėtina, kad tai nėra vienintelis atvejis, kuomet Lietuvos Respublikos ambasada Turkijoje pademonstruodavo lankstumą sprendžiant tokio pobūdžio problemas ir pritaikydavo išimtis šeimoms iš Tadžikistano ir Sirijos. Visgi, kaip rodo žemiau aprašytas Mahmoud atvejis, vien galimybė pateikti prašymą vizai gauti nebūtinai išsprendžia atvykimo į Lietuvą problemą.

Mahmoud yra pabėgėlis iš Sirijos, 2021 m. jam buvo suteiktas pabėgėlio statusas Lietuvoje ir išduotas leidimas nuolat gyventi. Jo žmona šiuo metu yra Turkijoje, pabėgėlių stovykloje. Padedant Lietuvos Raudonajam Kryžiui, 2022 m. Mahmoud kreipėsi į Lietuvos Respublikos ambasadą Turkijos Respublikoje, Pakistano Islamo Respublikai ir Irano Islamo Respublikai su prašymu leisti jo žmonai pateikti prašymą dėl vizos išdavimo nepateikiant leidimo gyventi Turkijoje. Ambasada sutiko padaryti Mahmoudo žmonai išimtį bei informavo, kad ji gali pateikti prašymą dėl Šengeno vizos VFS Global vizų centre. Nei Mahmoud, nei jo žmona neslėpė, kad į Lietuvą ji vyksta šeimos susijungimo tikslu. Nepaisant to, išnagrinėjus Mahmoudo žmonos prašymą dėl Šengeno vizos išdavimo, ambasada atsisakė išduoti jai vizą, motyvuodama, be kita ko, tuo, kad: nebuvo pateiktas numatomo buvimo tikslo ir sąlygų pagrindimas; kyla pagrįstų abejonių dėl ketinimo išvykti iš valstybių narių teritorijos prieš pasibaigiant vizos galiojimo laikui. Tokiu būdu, vykimas šeimos susijungimo tikslu ne tik nelaikytinas tinkamu pagrindu vizai gauti, bet tam tikrais atvejais gali tapti pagrindu atsisakyti išduoti vizą, kadangi tai suponuoja, jog asmuo ketina pasilikti Lietuvoje, o ne išvykti pasibaigus vizai. Deja, Mahmoudo žmonai sudarytos kliūtys atvykti atsisakymu išduoti vizą nesibaigė. Vien tuo pagrindu, kad buvo atsisakyta išduoti vizą, Migracijos departamentas nusprendė metams uždrausti jai atvykti į Lietuvos Respubliką. Dar daugiau, tuo pačiu sprendimu jai buvo uždrausta atvykti į visas Šengeno valstybes, kas reiškia, kad Mahmoudo žmona dar metus laiko neturės galimybės gauti ne tik Lietuvos, bet ir kitų Šengeno valstybių vizos. Visgi, kaip rodo žemiau aprašytas Mostafa atvejis, vizos gavimas ir atvykimas į Lietuvą taip pat negarantuoja sėkmingo šeimos susijungimo.

Mostafa yra pabėgėlis iš Sirijos, 2022 m. pradžioje jam buvo išduotas leidimas nuolat gyventi Lietuvoje pabėgėlio statuso pagrindu. Mostafa iškart pradėjo rūpintis Sirijoje likusios žmonos atvykimu. Kadangi Sirijoje Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės nėra, moteris kreipėsi į užsienio valstybės atstovybę, kuri atstovauja Lietuvai, o būtent – į Austrijos Respublikos ambasadą Libano Respublikoje. Tačiau ši ambasada ją aptarnauti atsisakė bei nukreipė į Austrijos Respublikos atstovybę Sirijoje, Damaske. Susisiekus su atstovybe Damaske, paaiškėjo, kad ši atstovybė apskritai neveikia, nepriima prašymų ir nukreipia atgal į Austrijos atstovybę Libane. Padedant Lietuvos Raudonajam Kryžiui, 2022 m. balandį Mostafa (su grupe analogiškoje situacijoje atsidūrusių Sirijos piliečių) kreipėsi į Migracijos departamentą ir Užsienio reikalų ministerijos Konsulinį departamentą, prašydamas padėti rasti išeitį iš šios aklavietės, tačiau praėjus mėnesiui gavo tik bendro pobūdžio atsakymus, paaiškinančius dokumentų pateikimo tvarką. 2022 m. liepos mėn., padedant VŠĮ Nacionaliniam socialinės integracijos institutui, komunikacija su institucijomis buvo atnaujinta, galiausiai spalio mėn. Mostafa žmona sugebėjo pateikti dokumentus Šengeno vizai gauti VFS Global vizų centre Dubajuje. Gavus vizą, lapkričio mėn. ji atvyko į Lietuvą ir kreipėsi į Migracijos departamentą dėl leidimo laikinai gyventi išdavimo šeimos susijungimo pagrindu, tačiau jos prašymas nebuvo priimtas, motyvuojant tuo, kad moters pateikta teistumo pažyma buvo išduota anksčiau kaip prieš 6 mėnesius, taip pat nurodant, kad tiek nauja teistumo pažyma, tiek jos pateiktas santuokos liudijimas turi būti legalizuoti. Be to, kadangi Mostafa žmona nesikreipė dėl leidimo gyventi per 3 mėnesius, jai nebuvo pritaikytos lengvatos, pvz., susijusios su reikalavimu turėti pakankamai lėšų pragyventi, visiškai ignoruojant priežastis, sąlygojusias vėlavimą. Moters turėta Šengeno viza galiojo iki gruodžio 21 d. Nesitikėdama, kad iki vizos galiojimo pabaigos ji spės gauti naują teistumo pažymą (kreipiantis per Sirijos ambasadą Baltarusijos Respublikoje) ir legalizuoti dokumentus Užsienio reikalų ministerijoje, Mostafa žmona, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus duomenimis, išvyko iš Lietuvos ir kreipėsi dėl prieglobsčio kitoje valstybėje[98].

[98] Pasirinkimas išvykti (o ne, pvz., kreiptis dėl prieglobsčio Lietuvoje) gali būti paaiškinamas tiek nusivylimu Lietuvos sistemos nelankstumu po nesėkmių gaunant vizą ir kreipiantis dėl leidimo gyventi, tiek Migracijos departamento praktika nagrinėjant Sirijos piliečių prieglobsčio prašymus – 2022 m. tokių prašymų „pripažinimo laipsnis“ Lietuvoje buvo 69 % (25 teigiamų ir 11 neigiamų sprendimų (Migracijos departamentas. 2022 m. Migracijos metraštis. 2023. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/2022_Migracijos_metraštis.pdf)), kai Europos Sąjungos šalių vidurkis yra 95% (European Union Agency for Asylum (EUAA). Latest Asylum Trends. 2022 m. lapkritis. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://euaa.europa.eu/latest-asylum-trends-asylum>).

Marco yra pabėgėlis iš Pietų Sudano. 2020 m. jam buvo suteiktas pabėgėlio statusas Lietuvoje ir išduotas leidimas nuolat gyventi. Marco šeima (žmona ir sūnus) nuo 2016 m. gyveno Egipte, registruoti UNHCR pabėgėlių stovykloje. Per MIGRIS pateikę prašymus dėl leidimų gyventi išdavimo, Marco šeimos nariai turėjo iki 2020 m. rugsėjo 17 d. atvykti į Migracijos departamentą, tačiau susidūrė su kliūtimis, kadangi dėl COVID-19 pandemijos ir itin griežtų karantino sąlygų Egipte negalėjo laiku atvykti į Lietuvą ir pateikti biometrinius duomenis, taip pat neturėjo galimybės surinkti, atsisiųsti ir pateikti reikiamų dokumentų. Vizų centrui Kaire pagaliau atnaujinus savo veiklą, Marco šeima registravosi vizitui ir 2020 m. lapkritį gavo visas, galiojusias iki 2021 m. kovo 15 d. Atvykus į Lietuvą, jie susidūrė su papildomomis kliūtimis – neturėjo leidimų gyventi išdavimui reikalingos galiojančios teistumo pažymos, o Egipte jiems išduoti dokumentai nebuvo legalizuoti. Šeima kreipėsi į Migracijos departamentą su prašymu leisti jiems pateikti dokumentus be legalizacijos bei nepateikiant naujos teistumo pažymos. Jiems belaukiant atsakymo, baigėsi vizų galiojimas, todėl, nenorėdami likti Lietuvoje neteisėtai (kas savaime taptų kliūtimi gaunant leidimus gyventi) bei neturėdami kitos išeities, 2021 m. kovo 17 d. Marco žmona su sūnumi kreipėsi dėl prieglobsčio. Prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimas užsitęsė ir sprendimas dėl jo buvo priimtas tik po metų ir tik po Seimo kontrolierės įsikišimo[99]. Galiausiai, Marco šeimos narių gyvenimas Lietuvoje buvo legalizuotas (suteikta papildoma apsauga), tačiau pasitelkus procedūrą, kuri nėra susijusi su teisės į šeimos susijungimą įgyvendinimu.

Firdavs yra pabėgėlis iš Tadžikistano. 2018 m. jam buvo suteiktas pabėgėlio statusas Lietuvoje ir išduotas leidimas nuolat gyventi. Norėdamas susijungti su Tadžikistane likusia šeima (žmona ir 3 vaikais), Firdavs susidūrė su kliūtimis, kadangi dėl teisėsaugos persekiojimo negalėjo gauti ir pateikti dokumentus, legalizuotus ar patvirtintus pažyma (Apostille), taip pat negalėjo kreiptis dėl pažymos, patvirtinančios, kad jo žmona nėra teista, kurių reikalaujama siekiant gauti leidimą gyventi Lietuvoje. Padedant Lietuvos Raudonajam Kryžiui, Firdavs kreipėsi į Migracijos departamentą, prašydamas padaryti jo šeimai išimtį bei netaikyti minėtus reikalavimus dokumentams. Šiuo atveju, atsižvelgus į aplinkybes, dėl kurių Firdavs buvo suteiktas pabėgėlio statusas, Migracijos departamentas sutiko padaryti išimti bei priėmė prašymus dėl leidimų gyventi jo šeimos nariams išdavimo. Pastebėtina, kad tai nėra vienintelis atvejis, kuomet Migracijos departamentas pademonstravo lankstumą sprendžiant tokio pobūdžio problemas.

[99] Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga. Po Seimo kontrolierės tarpininkavimo Migracijos departamentas ėmėsi veiksmų priimti sprendimą dėl prieglobsčio suteikimo. 2022 m. kovo 18 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.lrski.lt/naujienos/po-seimo-kontrolieres-tarpininkavimo-migracijos-departamentas-emesi-veiksmu-priimti-sprendima-del-prieglobscio-suteikimo/>

Abraham yra pabėgėlis iš Eritrėjos. 2021 m. jam buvo suteiktas pabėgėlio statusas ir išduotas leidimas nuolat gyventi. Dar 2014 m. Abraham buvo priverstas išsiskirti su savo šeima (žmona ir 2 vaikai), kurie šiuo metu yra pabėgėliai Etiopijoje. Norėdamas susijungti su šeima, su kuria nesimatė virš 8 metų, Abraham susidūrė su kliūtimis, kadangi jo šeima neturėjo Eritrėjos piliečių pasų, be to, Etiopijoje nėra Lietuvos diplomatinės atstovybės[100], į kurią jie galėtų kreiptis dėl vizų išdavimo. Savo kilmės valstybės išduotų kelionės dokumentų, būdami pabėgėliais kitoje šalyje, Abrahamo šeimos nariai gauti neturi galimybės. Tarpininkaujant UNHCR, Etiopija išdavė Abrahamo šeimai laikinuosius kelionės dokumentus (angl. Emergency Travel Document[101]), tačiau be galiojančios vizos atvykimui į Lietuvą šių dokumentų neužtenka. Šiai dienai situacija nėra išspręsta, valstybės institucijos sprendimo nesiuo ir neieško. 3 mėnesių terminas, kuomet Abrahamo šeimos nariai galėjo kreiptis dėl leidimų gyventi Lietuvoje lengvatinėmis sąlygomis, yra seniai pasibaigęs.

Praeityje analogiškoje situacijoje atsidūrę Lietuvoje gyvenančių pabėgėlių iš Eritrėjos šeimos nariai po 4 metus užtrukusių svarstymų 2021 m. rudenį buvo perkelti į Lietuvą, pritaikius jiems Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą „Dėl užsieniečių perkėlimo į Lietuvos Respublikos teritoriją“[102]. Šiems asmenims buvo išduoti kelionės dokumentai atvykti į Lietuvą[103], jiems atvykus jie buvo registruoti, kaip prieglobsčio prašytojai, vėliau jiems buvo suteiktas prieglobstis (procedūra, nesusijusi su teisės į šeimos susijungimą įgyvendinimu). Visi bandymai pasinaudoti šeimos susijungimo procedūra buvo nesėkmingi dėl keliamų formalių reikalavimų ir institucijų nelankstumo. Minėtu Vyriausybės nutarimu buvo suteikta galimybė perkelti 1 077 užsieniečius į Lietuvos Respublikos teritoriją iki 2021 m. gruodžio 31 dienos. Šiai dienai šis terminas nėra pratęstas.

Aptarti atvejai, kurie yra tik keli iš daugybės panašių istorijų, iliustruoja, kad įgyvendinami savo teisę į šeimos susijungimą, prieglobstį Lietuvoje gavę užsieniečiai susiduria su sistemineis problemomis. Nors tam tikrais individualiais atvejais *ad hoc* būdu randama išeičių, tokie žmonės, kaip Abraham, lieka įstrigę nežinioje. Kitoje dalyje pateiksime sisteminius pasiūlymus, atspindinčius holistinį požiūrį į šeimos susijungimo mechanizmą. Kartu, nepriklausomai nuo siūlomo modelio priimtimumo ir įgyvendinamumo, prašome valstybės institucijų dėmesio ir pagalbos kaip įmanoma greičiau randant sprendimą Abrahamo ir kitų analogiškoje situacijoje atsidūrusių pabėgėlių atveju.

[100] Lietuvos Respublikos ambasada Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje, Federacinei Demokratinei Etiopijos Respublikai, Omano Sultanatui ir Portugalijos Respublikai randasi Didžiojoje Britanijoje, Londone (Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://uk.mfa.lt/>).

[101] Ethiopia: Issuance of Travel Documents and Visas Regulations 1971. 1971 m. balandžio 23 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b4de14.html>

[102] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. birželio 22 d. nutarimas Nr. 628 „Dėl užsieniečių perkėlimo į Lietuvos Respublikos teritoriją“. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e643c650196911e5bfc0854048a4e288/gzcOhEWkTb>

[103] Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo 6 priedas. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.:

<https://e-seimas.lrs.lt/rs/aesupplement/0a918630dc0311e59019a599c5cbd673/HTNHThSDZy/64bf63f0884c11edbdcebd68a7a0df7e/>

Aprašyti sunkumai akivaizdžiai parodo, kad teisės į šeimos susijungimą įgyvendinimas reikalauja, visų pirma, lankstumo iš valstybės pusės bei sisteminių ir nuolatinio pobūdžio sprendimų, o ne *ad hoc* pagrindu randamų išeičių. Šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas formaliai leidžia prieglobsčio gavėjo šeimos nariams pasinaudoti šeimos susijungimo galimybe, tačiau tai įgyvendinama pasitelkus atskirus teisinius instrumentus (Šengeno viza, leidimas laikinai gyventi, nacionalinė viza), kurių nė vienas nėra skirtas konkrečiai šiam tikslui bei kurie nėra tarpusavyje apjungti į vientisą algoritmą. Įgyvendinant teisę į šeimos susijungimą, pasigendama sisteminio požiūrio, tarpusavy susijusių struktūrų ir procesų. „Šeimos susijungimas“ Lietuvoje yra nelengvai pasiekiamas rezultatas, o ne aiškiai apibrėžtas ir nuoseklus procesas, prasidedantis nuo prieglobsčio asmeniui suteikimo (bei, atitinkamai, teisės į šeimos susijungimą įgijimo) ir besitęsiantis iki to momento, kai jo šeimos nariai faktiškai atvyksta į Lietuvą ir joje apsigyvena. Procesas, kuris apimtų visus „šeimos susijungimo“ sąvokos aspektus bei būtų prieinamas ir suprantamas prieglobstį gavusiam asmeniui.

Nors tam tikri akcentuoti aspektai gali būti aktualūs platesniam ratui užsieniečių, žemiau pateikti pasiūlymai liečia visų pirma prieglobstį Lietuvoje gavusius asmenis, kurių ypatinga padėtis reikalauja palankesnių sąlygų naudotis teise į šeimos susijungimą, kaip nurodyta Direktyvos 2003/86/EB konstatuojamosios dalies 8 punkte. Atsižvelgus į identifikuotas problemas, trukdančias asmenims veiksmingai pasinaudoti teise į šeimos susijungimą, teikiame šiuos pasiūlymus:

- Atsižvelgus į Direktyvos 2003/86/EB 13 straipsnio nuostatas, reglamentuoti lanksčią, operatyvią ir veiksmingą šeimos susijungimo procedūrą, apibrėžiant aiškų algoritmą, procedūrinių veiksmų seką, pasinaudojimo šia procedūra sąlygas ir taisykles. Tokia procedūra būtų inicijuojama Lietuvoje prieglobstį gavusio užsieniečio (toku būdu įgyvendinant būtent **jo** teisę į šeimos susijungimą) arba jo šeimos narių, esančių užsienyje (toku būdu įgyvendinant **jų** teisę į šeimos susijungimą)[104], o jos rezultatas būtų – formalus teisės į šeimos susijungimą patvirtinimas, kurio pagrindu atitinkami asmenys galėtų be papildomų administracinių reikalavimų gauti tiek atvykimui į Lietuvą reikalingą dokumentą (vizą), tiek teisę gyventi Lietuvoje patvirtinantį dokumentą (leidimą gyventi).
- Vizų apraše numatyti papildomą pagrindą nacionalinei vizai gauti – „šeimos susijungimas“, tokiu būdu atsisakant Šengeno vizos, kaip minėto algoritmo sudedamosios dalies.
- Tuo atveju, jeigu prieglobsčio gavėjo šeimos nariai negali gauti nacionalinės vizos dėl nuo jų valios nepriklausančių priežasčių (pvz., neturi prieigos prie ambasados arba neturi kelionės dokumento), tos pačios procedūros rėmuose jiems galėtų būti išduodamas atvykimui į Lietuvą skirtas kelionės dokumentas *laissez-passer* (kaip šiuo metu daroma, pvz., užsieniečių perkėlimo iš kitų valstybių atveju).

[104] Remiantis LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 28 straipsnio 2 dalies pakeitimais, nuo 2023 m. sausio mėn. už Lietuvos Respublikos ribų esantys užsieniečiai vėl įgavo galimybę kreiptis su prašymu dėl leidimo gyventi išdavimo neatvykstant į Lietuvą, tačiau tik tose valstybėse, kur yra prieinamas išorės paslaugų teikėjas.

- Apibrėžus aiškią procesinių veiksmų seką, parengti prieglobsčio gavėjams skirtą detalų šios procedūros aprašymą, paaiškinantį, kokių veiksmų turi imtis Lietuvoje prieglobstį gavęs užsienietis, norintis susijungti su užsienyje likusia šeima. Tai, kad tokio pobūdžio informaciją parengia atsakingų valstybės institucijų, būtų informacijos tikslumo ir patikimumo garantas. Anot Europos Komisijos, valstybės narės turėtų nustatyti praktines gaires su prašytojams skirta išsamia, tikslia, aiškia informacija bei laiku ir aiškiai pranešti apie bet kokius pokyčius[105]. Europos Taryba taip pat ragina[106] valstybes laiku teikti tikslią informaciją pareiškėjams suprantama kalba, papildomai pabrėždama, kad nors kitos organizacijos gali padėti šiuo klausimu, tačiau pirmiausia tai yra valstybės pareiga. Papildomai pažymėtina, kad tokio pobūdžio informacija gali būti parengta ir pateikta įgyvendinant 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų 22 straipsnio reikalavimą suteikti prieglobsčio gavėjams informaciją apie su jų statusu susijusias teises ir pareigas.
- Įtraukti informavimą apie šeimos susijungimo galimybes ir taikytinas procedūras į prieglobstį gavusių asmenų integracijos paketą, numatant, kad pagalba susijungiant su šeima yra viena iš integracinių veikų. Tokiu būdu valstybė įgyvendintų savo prievolę fasilituoti šeimos susijungimą, o ne tiesiog numatytų tokią teisinę galimybę.
- Reglamentuoti Direktyvos 2003/86/EB 11 straipsnio 2 dalyje minimų „kitų įrodymų“, kurių pagrindu gali būti nustatomi šeiminiai santykiai, vertinimo taisykles, atsižvelgus į Europos Sąjungos Teisingumo Teismas 2019 m. kovo 13 d. sprendime byloje C-635/17 pateiktus išaiškinimus bei, pvz., nustatant tokių įrodymų rūšių nebaigtinį sąrašą (pvz., šeimos knygelės, liudijimai, karinės knygelės (kai jose minimi šeimos nariai), nuotraukos, susirašinėjimai, šeimos nario prieglobsčio procedūros metu pateikta informacija, etc.) bei jiems priskiriamą įrodomąją vertę, taip pat priežasčių, dėl kurių asmuo negali pateikti oficialių dokumentinių šeimos santykių įrodymų, vertinimo kriterijus. Tokių taisyklių praktinis pritaikymas gali būti platesnis, pvz., nustatant šeiminius santykius tarp nedokumentuotų prieglobsčio prašytojų ar prieglobsčio gavėjų.
- Atsisakyti 3 mėnesių termino, kuomet prieglobstį gavę asmenys gali pasinaudoti šeimos susijungimo procedūra lengvatinėmis sąlygomis, arba nustatyti ilgesnį terminą, tiesiogiai susietą su tokiems asmenims teikiama parama integracijai. Tokiu būdu būtų, pvz., nustatyta, kad bendri reikalavimai dėl pragyvenimo lėšų, gyvenamosios patalpos bei sveikatos draudimo taikomi prieglobsčio gavėjams ir jų šeimos nariams tik tuomet, kai jie nebepriklauso nuo valstybės teikiamos paramos integracijai. Alternatyviai, įvertinus kitų valstybių gerąją praktiką, nustatytas terminas, kad ir 3 mėnesių, gali būti taikomas šeimos susijungimo procedūrai inicijavimui, tačiau suteikiant papildomo laiko visiems reikiamiems dokumentams surinkti bei pateikti.
- Reglamentuoti sąlygas, kuriomis šeimos susijungimo procedūra galėtų pasinaudoti žmonės, nepatenkantys į LR įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ įtvirtintą „šeimos narių“ apibrėžtį, tačiau priklausomi nuo prieglobsčio gavėjo dėl ligos, amžiaus ir pan., taip pat suderinti taikytinų teisės aktų nuostatas bei institucijų praktiką su Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018 m. balandžio 12 d. sprendimu byloje C-550/16, 2022 m. rugpjūčio 1 d. sprendimu byloje C-279/20 ir 2022 m. lapkričio 17 d. sprendimu byloje C-230/21, kuriuose pateikti išaiškinimai dėl vaiko amžiaus vertinimo ir susituokusių vaikų teisės susijungti su šeima.
- Reglamentuoti sąlygas, kuriomis reikalavimas dėl dokumentų legalizavimo arba patvirtinimo pažyma (*Apostille*) šeimos susijungimo atveju netaikomas, pvz., jeigu prieglobsčio gavėjo šeimos nariai negali to padaryti dėl nuo jų valios nepriklausančių priežasčių.

[105] Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Direktyvos 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą taikymo gairių. COM/2014/0210. 2014 m. balandžio 3 d. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52014DC0210>

[106] Council of Europe. Family reunification for refugee and migrant children – Standards and promising practice. 2020 m. balandis. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.:

https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/family-reunification-refugee-and-migrant-children-standards-and-promising_en

Siūlomas modelis iš dalies grindžiamas kitų valstybių, pvz., Prancūzijos[107], Nyderlandų[108], Ispanijos[109], Italijos[110], Norvegijos[111], Švedijos[112], praktika sujungiant prieglobstį gavusius asmenis su šeima. Minėtose valstybėse reglamentuotos procedūros, kurios numato galimybę prieglobstį gavusiam asmeniui pateikti prašymą dėl šeimos susijungimo. Patvirtinus tokį prašymą, šeimos nariai kreipiasi dėl vizos arba leidimo gyventi ir atvyksta į atitinkamą šalį. Nors tam tikri procedūriniai modalumai skiriasi, minėtos praktikos turi vieną bendrą vardiklį – specialiai šeimos susijungimui sukurtas procedūras, orientuotas į teisės į šeimos susijungimą įgyvendinimą.

Pažymime, kad siūlomas modelis didžiaja dalimi grindžiamas elementas, kurie viena ar kita forma jau egzistuoja kitose procedūrose bei, atitinkamai, nėra nesuderinami su bendrais Lietuvos migracinės sistemos principais. Lietuvoje jau veikia procedūros, pvz., prieglobsčio, kurios nenumato apribojimus įrodymams, patvirtinantiems vieną ar kitą reikšmingą aplinkybę, kurios iniciuojamos asmens, įgyvendinančio jo turimą pamatinę teisę, bei baigiasi sprendimu dėl leidimo gyventi išdavimo, priimamu už „tipinės“ leidimo gyventi gavimo procedūros ribų. Šios procedūros tiek teisiškai, tiek techniškai leidžia atskirti faktų nustatymo ir vertinimo, sprendimo priėmimo bei asmens dokumentų įforminimo stadijas. Siūlomu modeliu taip pat atsisakoma tam tikrų apribojimų, kurių taikymas savaime neturi racionalaus pagrindimo bei akivaizdžios naudos valstybei ir priklauso išskirtinai nuo jos pačios apsisprendimo. Galiausiai, siūlomas modelis skatina valstybę imtis proaktyvių veiksmų facilituojant šeimos susijungimą, kaip antai teikiant užsieniečiams išsamią informaciją apie taikytinas procedūras bei įtraukiant šeimos susijungimo aspektą į integracijos paketą.

Pripažįstame, kad siūlomas modelis galimai nėra nei optimaliausias, nei vienintelis įmanomas, tačiau manome, kad aptarėme esminius trūkumus bei pasiūlėme esminius sprendimus, nukreiptus į identifikuotų teisės į šeimos susijungimą įgyvendinimo sunkumų pašalinimą bei sąlygų veiksmingesniam pasinaudojimui šia teise sudarymą. Esame atviri dialogui bei pasiruošę bendradarbiauti su suinteresuotomis institucijomis, ieškant pateiktų pasiūlymų įgyvendinimo būdų.

[107] L'Office Français de l'Immigration et de l'Intégration (OFII). Family reunification: bringing your family to France. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.ofii.fr/en/procedure/regroupement-familial/>

[108] Dutch Council for Refugees. Family reunification. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://forrefugees.vluchtelingenwerk.nl/en/family-reunification>

[109] El Ministerio de Inclusión, Seguridad Social y Migraciones. Family reunification for foreigners in Spain. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: https://extranjeros.inclusion.gob.es/ficheros/InformacionInteres/folletos_informativos/archivos/triptico_reagrupacion_familiar_eng.pdf

[110] Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali. Family reunification. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://integrazioneimmigranti.gov.it/en-gb/Ricerca-norme/Dettaglio-norma/id/7/Family-reunificazione>

[111] Norwegian Red Cross. Family reunification handbook. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: https://www.rodekors.no/globalassets/_rapporter/familiegjenforening/familiegjenforening_english_.pdf

[112] Migrationsverket. Family reunification. Žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.: <https://www.migrationsverket.se/English/Private-individuals/Protection-and-asylum-in-Sweden/When-you-have-received-a-decision-on-your-asylum-application/If-you-are-allowed-to-stay/Family-reunification.html>

**Lietuvos
Raudonasis
Kryžius**

Konstitucijos pr. 7A, PC Europa, III a.
Vilnius, LT-09307
+370 659 71 598
info@redcross.lt

